

บทที่ ๒

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ผู้วิจัยได้ค้นคว้ารวบรวมแนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นพื้นฐานและแนวทางของการศึกษาโดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

- ๒.๑ ความหมายและความสำคัญของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี
- ๒.๒ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี
- ๒.๓ ปัจจัยที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
- ๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ ความหมายและความสำคัญของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

ความหมายของภาษาบาลี

ในอดีตกาลประมาณ ๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว ภาษาถิ่นเป็นภาษาหนึ่งที่ใช้พูดกันในแต่ละแคว้นนครเรียกว่า มาตลีภาษา ตามชื่อแคว้น เมื่อพระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้น พระองค์ได้ทรงใช้ภาษามคธในการประกาศพระพุทธศาสนา เมื่อเป็นเช่นนี้ ภาษามคธ จึงได้รับเกียรติและได้รับการยกย่องว่าเป็น “สัมพุทธโวหารภาษา” (ภาษาอันเป็นโวหารของพระพุทธเจ้า) “อริยโวหารภาษา” (ภาษาอันเป็นโวหารของพระอริยะ) “ยถาภูจพรหมโวหารภาษา” (ภาษาบันทึกสภาวะธรรม) ภาษาบาลีนี้ มีความหมายว่า “ภาษาที่เป็นระเบียบแบบแผน” หรือ “ภาษาที่รักษาพุทธพจน์”^๑

พระมหาปฐมพงษ์ งามล้วน^๒ ได้ให้ความหมายคำว่า ภาษาบาลี ไว้ ๓ ประการ ได้แก่

๑. ภาษาบาลี หมายถึง เครื่องรักษาพระสัทธรรมซึ่งต้องเรียนเพื่อให้รู้และปฏิบัติตาม
๒. ภาษาบาลี หมายถึง ขอบสระ คือ เครื่องกั้นน้ำไม่ให้ไหลไปที่อื่น

^๑ พระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม), สัททนีติสูตรมถา คัมภีร์หลักบาลีมหาไวยากรณ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๔), คำนำ.

^๒ พระมหาปฐมพงษ์ งามล้วน, ประวัติภาษาบาลี ความเป็นมาและที่สัมพันธ์กับภาษาปรากฏและสันสกฤต, (กรุงเทพมหานคร : ไร่ไทยเพลสเซนเตอร์, ๒๕๓๔), หน้า ๗.

๓. ภาษาบาลี หมายถึง บรรทัดหรือแนว คือ พระพุทธพจน์นั้นได้รับการร้อย หรือเขียนเป็นแนวบรรทัดในยุคแรกๆ ผู้เป็นคาถาเพื่อสะดวกแก่การสวดหรือท่องจำอย่างเป็นระเบียบ

มหามกุฏราชวิทยาลัย^๕ ได้ให้ความหมายคำว่า ภาษาบาลี ไว้ว่า เป็นภาษาที่รักษาไว้ซึ่งพระพุทธพจน์ มีวิเคราะห์ว่า อตุลฺ ปาติ รกฺขติติ ปาติ แปลความว่า เรียกว่าเป็นบาลี เพราะคงไว้ซึ่งรักษาไว้ซึ่งเนื้อความ (พุทธพจน์)

พระมหาปริดา สุกกธมฺโม^๖ ได้ให้ความหมายคำว่า ภาษาบาลี ไว้ว่า เป็นภาษาที่รักษาไว้ซึ่งพระพุทธพจน์ มีวิเคราะห์ว่า พุทธพจน์ ปาเลตติติ ปาติ (ภาษา) แปลว่า อันว่าภาษาใด ย่อมรักษาไว้ซึ่งพระพุทธพจน์ เพราะเหตุนี้ อันว่าภาษานั้น ชื่อว่าบาลีๆ แปลว่า ภาษาที่รักษาไว้ซึ่งพระพุทธพจน์

กรุณา-เรื่องอุไร กุศลาสัย^๗ ได้ให้ความหมายของภาษาบาลีว่า เป็นภาษาที่บันทึกธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งรวมอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก และเป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ประกาศคำสั่งสอนของพระองค์ในระหว่างที่ยังทรงพระชนม์อยู่

สมชาติ สมปิตตะ^๘ ได้ให้ความหมายของภาษาบาลีดังนี้

๑. บาลี หมายถึง พระพุทธพจน์ คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
๒. บาลี หมายถึง พระไตรปิฎกที่เป็นคัมภีร์ดั้งเดิมที่ยกขึ้นสู่การสังคายนา
๓. บาลี หมายถึง แถวหรือแนวแห่งพระไตรปิฎก

พระศรีสิทธิมนี^๙ ได้ให้ความหมายของภาษาบาลีว่า เป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้เทศนาสั่งสอนเวไนยสัตว์ทั้งหลาย เป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้เป็นสื่อกลางในการประกาศพระพุทธศาสนา

^๕ มหามกุฏราชวิทยาลัย, สมณุตปาสาทิกา นาม วินยญฺจลลย อตุลโยชนาย ปโม ภาคโ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑๓.

^๖ พระมหาปริดา สุกกธมฺโม, ความเป็นมาของภาษาบาลี, (www.balee.net/title.html) : สืบค้นเมื่อ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๐), ออนไลน์.

^๗ กรุณา เรื่องอุไร และกุศลาสัย, อินเดียมัยพุทธกาล, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๒๓.

^๘ สมชาติ สมปิตตะ, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวรรณคดีบาลี, (ขอนแก่น : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๔๓.

^๙ พระศรีสิทธิมนี (พล อาภากรโร), ภาษามคธ-ภาษาบาลี, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๗๒.

พระพิพัฒน์ปริยัติสุนทร^{๑๔} ได้ให้ความหมายของภาษาบาลีว่า เป็นภาษาที่รองรับคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งในส่วนของพระธรรมทั้งในส่วนของพระวินัย พระพุทธศาสนาจะแพร่หลายขยายตัวออกไปได้ เพราะอาศัยผู้ที่ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย และประพฤติปฏิบัติตาม

พระสุธีธรรมมานูวัตร^{๑๕} ได้ให้ความหมายของภาษาบาลีว่า เป็นภาษาที่ใช้บันทึกพระไตรปิฎกเป็นลายลักษณ์อักษร

รังษี สุนทนต์^{๑๖} ได้ให้ความหมายของภาษาบาลีว่า เป็นภาษาที่ทรงไว้ซึ่งคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่พระสาวกทั้งหลายรวบรวมไว้ปรากฏเป็นพระไตรปิฎกของคณะสงฆ์ และเป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้แสดงพระธรรมเทศนา

พระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ^{๑๗} ได้กล่าวถึงความหมายของภาษาบาลี ไว้ว่าเป็นภาษาที่ใช้จารึกพระพุทธพจน์หรือพระธรรมวินัยในคัมภีร์พระไตรปิฎก และเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา

สรุปได้ว่า ความหมายของภาษาบาลี ซึ่งเป็นภาษาบันทึกพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นภาษาที่เป็นระเบียบแบบแผน หรือเป็นภาษาที่รักษาพุทธพจน์เอาไว้ไม่ให้คลาดเคลื่อนจากคำสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งรวมอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก

ความสำคัญของภาษาบาลี

ภาษาบาลีเป็นภาษาที่บันทึกธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งรวมอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎกมีความสำคัญอย่างมากต่อการธำรงรักษาพระพุทธศาสนา ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะปรินิพพาน ไม่ได้ทรงตั้งพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเป็นศาสดาแทนพระองค์ แต่พระองค์ได้ทรงมอบหมายให้ชาวพุทธได้รู้กันว่า พระธรรมวินัยนั้นแหละเป็นพระศาสดาแทนพระองค์ ชาวพุทธจำนวนมาก ถึงกับจำพุทธพจน์ภาษาบาลีได้ว่า โย โว อานนุท มยา ธมฺโม จ วินโย จ เทลิโต ปญฺตุโต

^{๑๔} พระพิพัฒน์ปริยัติสุนทร, อนุโมทนาถาในสำนักเรียนวัดเทพศิลาับการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักเรียนวัดเทพศิลา, ๒๕๔๘), หน้า ก.

^{๑๕} พระสุธีธรรมมานูวัตร (เทียบ สิริาโณ), บาลีคืออะไร, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖๖.

^{๑๖} รังษี สุนทนต์, อักษรเขียนภาษาบาลี, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒๘๕.

^{๑๗} พระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ, อบรมบาลีก่อนสอบ ปีที่ ๕ ภาค ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), คำปรารภ.

โส โว มมจฺเจยน สุตถา^{๑๘} แปลว่า ลูกก่อนอาณนัท ธรรมและวินัยใด ที่เราได้แสดงแล้วและบัญญัติแล้ว แก่เธอทั้งหลาย ธรรมและวินัยนั้น จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลายโดยกาลที่เราล่วงลับไป^{๑๙} นี่คือ พุทธพจน์ที่ตรัสไว้ก่อนปรินิพพาน พระธรรมวินัยเป็นศาสดาแทนพระพุทธเจ้า และเป็นตัวแทน พระพุทธศาสนา พระธรรมวินัยนี้ก็ประมวลอยู่ในพระไตรปิฎก เมื่อรักษาพระไตรปิฎกไว้จึงเท่ากับ เป็นการดำรงรักษาพระพุทธเจ้าไว้ และรักษาพระพุทธศาสนาด้วย

สนามหลวงแผนกบาลี^{๒๐} ได้กล่าวถึงความสำคัญของภาษาบาลีไว้ว่า เป็นภาษาที่ใช้ จารึกพระไตรปิฎก ผู้ประสงค์จะเข้าใจในพระไตรปิฎกต้องมีความรู้บาลีดี คณะสงฆ์ไทยได้รู้ซึ่งถึง ความจำเป็นในข้อนี้ จึงได้กำหนดให้มีการศึกษาบาลีตั้งแต่อดีตกาล เพื่อจะใช้ภาษาบาลีเป็นกุญแจ ไขตู้คือพระไตรปิฎกอันเป็นหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตน และนำมาชี้แจงแสดงแก่ประชาชนผู้สนใจในหลักคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังนั้นการศึกษาบาลี จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่พระภิกษุสามเณรทุกรูปจะต้องศึกษา จึงมีคำพูดที่ กล่าวกันโดยทั่วไปว่า บวชเรียน ศึกษา สืบอายุพระพุทธศาสนา

พระธรรมปัญญาภรณ์ (สุชาติ ทุมมรดโน) และ พระมหาทองดี ปาวชิโร^{๒๑} ได้กล่าวถึง ความสำคัญของภาษาบาลี ไว้ว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เป็นหัวใจของการศึกษาของ คณะสงฆ์ นอกจากจะเป็นการศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนแล้ว ยังได้ชื่อว่าเป็นการสืบต่ออายุ พระพุทธศาสนาไว้อีกด้วย โดยเฉพาะการศึกษาภาษาบาลี เพราะถ้าไม่รู้ภาษาบาลีแล้ว ก็จะไม่มีความ สามารถรู้และเข้าใจพระพุทธพจน์ในพระไตรปิฎก ถ้าขาดความรู้ในพระไตรปิฎก และไม่มี การศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎกแล้ว พระพุทธศาสนาก็จะต้องมีอันเสื่อมสูญไปด้วย

วิระ รมยะรูป^{๒๒} ได้กล่าวถึงความสำคัญของภาษาบาลี ดังต่อไปนี้

๑. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสิ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของการดำรงอยู่แห่ง พระพุทธศาสนา เพราะเป็นที่รวมพระพุทธพจน์ คือ คำสั่งสอนของพระพุทธองค์ トラบใดที่ภิกษุ สามเณรยังศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมและนำไปปฏิบัติอยู่ ความมั่นคง และความรุ่งเรืองแห่ง

^{๑๘} ที.ม. (บาลี) ๑๐/๒๑๖/๓๑๔.

^{๑๙} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔.

^{๒๐} สนามหลวงแผนกบาลี, เรื่องสอบบาลี, (กรุงเทพมหานคร : อาทรการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๗-๘.

^{๒๑} พระธรรมปัญญาภรณ์ และพระมหาทองดี ปาวชิโร, การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี, (กรุงเทพมหานคร : อาทรการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๖.

^{๒๒} วิระ รมยะรูป, ธรรมเนียบพระเปรียญธรรม ๘ ประโยค สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ.๒๕๔๔, (กรุงเทพมหานคร : แสงเทียนการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๕.

พระพุทธศาสนายังดำรงอยู่ตราบนั้น แต่ถ้าตราบใดภิกษุสามเณร ไม่สนใจศึกษาพระปริยัติธรรม และไม่ปฏิบัติตามพระพุทธพจน์ คือ พระธรรมวินัย ตราบนั้น ความมั่นคงและความรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนาก็จกเสื่อมสลายไป พระภิกษุสามเณรที่สำเร็จการศึกษาพระปริยัติธรรมจึงถือว่าเป็นศาสนาทายาท สามารถธำรงรักษาสาสนวงศ์ให้เจริญสถาพรสืบไป ควรแก่การยกย่อง

๒. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีเป็นการพัฒนานุเคราะห์ให้มีศักยภาพอำนวยประโยชน์แก่กุลแก่ตนเองด้วย เกื้อกูลประโยชน์แก่บุคคลอื่นด้วย สามารถกล่าวได้ว่าการศึกษาพระปริยัติธรรม เป็นการศึกษาเพื่อสร้างสรรค์ชีวิต และสร้างสรรค์สังคม เป็นรากฐานของการสร้างตนและคนอื่นให้ดีงาม ซึ่งเป็นบุคคลที่ประเทศชาติปรารถนา เป็นบุคคลที่ศาสนาพึงประสงค์

๓. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ เป็นการศึกษาเพื่อคัดเลือกบุคลากรที่มีคุณภาพพร้อมด้วยวิชาและจรณะไว้สนองงานพระศาสนา

ประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์^{๒๓} ได้กล่าวถึงความสำคัญของภาษาบาลี ดังต่อไปนี้

๑. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี สามารถธำรงรักษาสาสนวงศ์ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้เจริญยิ่งขึ้นไป

๒. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี สามารถผลิตบุคลากรที่มีประสิทธิภาพ เป็นนักเผยแผ่ธรรมะที่มีคุณภาพ และจักเป็นนักบริหารที่มีสมรรถภาพ

๓. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีเป็นฐะคือหน้าที่หลักอันสำคัญอย่างหนึ่งในพระศาสนา

นาวิน ชันธิรัฐ^{๒๔} ได้กล่าวถึงความสำคัญของภาษาบาลี ไว้ว่า ภาษาบาลีเป็นภาษาที่หลัง สร้างความเชื่อมั่นให้บังเกิดในจิตใจของผู้ฟัง และที่สำคัญภาษาบาลีถือเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา

สรุปได้ว่า ความสำคัญของการศึกษาบาลี มีความสำคัญต่อคณะสงฆ์มากและถือเป็นปัจจัยสำคัญของพระศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งเป็นการศึกษาถึงภาษาที่มาจากหลักคำสอนซึ่งปรากฏในพระไตรปิฎก เมื่อรักษาพระไตรปิฎกไว้ จึงเท่ากับดำรงรักษาพระพุทธเจ้าไว้ และรักษาพระพุทธศาสนาด้วยให้มีความมั่นคงสืบต่อไป

^{๒๓} ประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์, *ธรรมเนียมพระเปรียญธรรม ๙ ประโยค สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. ๒๕๓๕*, (กรุงเทพมหานคร : เบสท์ กราฟฟิค เพรส, ๒๕๓๕), หน้า ๑.

^{๒๔} นาวิน ชันธิรัฐ, *สัมมัทธนิยกลาในสหศึกษาบาลี สหศึกษามหาเจติย ๕๓ ปี โรงเรียนสหศึกษาบาลี*, (กรุงเทพมหานคร : สหภาพพัฒนาการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๕.

ความหมายของ เปรียญ

เปรียญ เป็นคำที่ใช้ของคณะสงฆ์ในปัจจุบันซึ่งเป็นคู่กับว่า “พระมหา”^{๒๕} มีดังนี้

๑. เปรียญ เป็นชื่อประเภทแห่งสมณศักดิ์ซึ่งโปรดพระราชทานแก่ผู้สอบความรู้บาลีได้ แต่ไม่ใช่เป็นเครื่องหมายสมณศักดิ์ ดังคำว่า พระราชาคณะ เป็นชื่อแห่งประเภทสมณศักดิ์ชั้นสูง ไม่ใช่คำที่จะนำไปใช้นำหน้าราชทินนาม คำนำหน้าเปรียญใช้ว่า พระมหา เหมือนคำนำหน้าราชทินนามของพระราชาคณะว่า พระ เปรียญตามนัยนี้มีขึ้นเพราะการทรงตั้ง

๒. เปรียญ เป็นชื่อของวิทยฐานะทางปริยัติธรรมดังปริญญาเป็นชื่อของวุฒิทางโลก เปรียญตามนัยนี้มี ๒ แบบ คือ แบบเดิม เป็นวิทยฐานะของผู้สอบได้บาลีอย่างเดียว ไม่ใช่สอบนักธรรมด้วย ได้แก่ เปรียญสมัยก่อนเรียกกันว่า เปรียญ (ป.) หรือ เปรียญบาลี (ปบ.) แบบปัจจุบัน เป็นวิทยฐานะของผู้สอบนักธรรมเป็นพื้นฐานแล้วจึงสอบได้บาลี เรียกว่า เปรียญธรรม (ป.ธ.) เปรียญธรรมตามความหมายนี้ ใช้ลงต่อท้ายราชทินนามหรือนามเดิมของผู้สอบได้เพื่อแสดงวิทยฐานะ เช่น พระศรีกิตติเวที ป.ธ.๕ อ่านเต็มว่า พระศรีกิตติเวที เปรียญธรรม ๕ ประโยค หรือพระมหาอุดม อุดตโม ป.ธ. ๘ อ่านเต็มว่า พระมหาอุดม อุดตโม เปรียญธรรม ๘ ประโยค และเปรียญธรรมตามนัยนี้มาพร้อมกับการสอบได้บาลี ๓ ประโยคขึ้นไป

๓. พระมหา เป็นคำที่พระราชทานให้ใช้นำหน้านามเดิมของผู้สอบได้บาลี ๓ ประโยคขึ้นไปซึ่งได้รับการทรงตั้งเปรียญแล้ว จึงเป็นเครื่องหมายของเปรียญที่ทรงตั้งแล้วนั่นเองเวลาทรงตั้งเรียกว่า ทรงตั้งเปรียญ พัสยศเรียกว่า พัสยศเปรียญ ซึ่งเป็นเครื่องหมายของสมณศักดิ์ใช้ว่า พระมหา และคำว่า พระมหา โบราณเคยใช้นำหน้าผู้ที่ทรงโปรดพิเศษก็มี เช่น พระมหาโต พรหมรังสี วัดระฆังโฆสิตาราม โปรดในรัชกาลที่ ๑ เพราะเทศน์ได้ไพเราะและโปรดให้อุปสมบทเป็นนาคหลวง แต่ ในปัจจุบันนี้ โปรดพระราชทานเฉพาะผู้สอบบาลีได้ ๓ ประโยคขึ้นไปอย่างเดียว รูปใดได้รับการทรงตั้งเปรียญเป็น พระมหา แล้ว ถ้าได้รับการตั้งเป็นดำรงสมณศักดิ์อื่น ความเป็นพระมหาขอมลื่นสภาพไป ถ้าลาออกจากสมณศักดิ์แล้ว จะใช้คำว่า พระมหา อีกไม่ได้ หรือลาสิกขาแล้วกลับอุปสมบทใหม่ จะใช้คำว่า พระมหา อีกก็ไม่ได้ แต่เพราะเปรียญธรรมซึ่งเป็นวิทยฐานะยังคงอยู่ มีสิทธิสอบบาลีประโยคสูงต่อได้

๔. คำว่า เปรียญ นั้น ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นลำดับมา เรียกว่า บาเรียน แบ่งเป็น ๓ ชั้น คือ บาเรียนตรี บาเรียนโท บาเรียนเอก ในรัชกาลที่ ๒ ทรงปรับปรุงเป็น บาเรียน ๓ ประโยค ถึง บาเรียน ๕ ประโยค และเทียบกันได้ บาเรียน ๓ เทียบกับบาเรียนตรี บาเรียน ๔-๕-๖ เทียบกับ

^{๒๕} พระธรรมปริยัติโสภณ, วันฉลองเปรียญธรรม ปี ๒๕๔๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๓๒-๓๓.

บาเรียนโท บาเรียน ๑-๘-๕ เทียบกับบาเรียนเอก ต่อมาถึงปลายรัชกาลที่ ๕ เปลี่ยนคำว่า บาเรียน เป็น เปรียญ คงจัดชั้นดั่งที่ปรับปรุงในรัชกาลที่ ๒ และได้ใช้สืบมาจนถึงในปัจจุบัน บาเรียน เป็นชื่อคน หมายถึง ผู้สามารถเป็นครูสอน เป็นชื่อวิทยฐานะ หมายถึง ความรู้ชั้นครูสอน เป็นชื่อสมณศักดิ์ หมายถึง สมณศักดิ์ชั้นผู้เป็นครูสอน คำนี้มีความหมายถึงความรู้และความสามารถ เปรียญ เป็นชื่อคน หมายถึง ผู้รู้รอบ เป็นชื่อวิทยฐานะ หมายถึง ความรู้รอบ เป็นชื่อสมณศักดิ์ หมายถึง สมณศักดิ์ชั้นผู้มีความรู้รอบ

๕. การทรงตั้งเปรียญ ในปัจจุบันนี้ เฉพาะผู้สอบได้บาลี ๓ ประโยค ทรงพระราชทานให้สมเด็จพระสังฆราชทรงตั้ง โดยประทานประกาศนียบัตรพัดยศชื่อว่าทรงตั้งแล้ว ผู้ได้รับการทรงตั้งเปรียญแล้วใช้คำว่า พระมหา นำหน้านามเดิม เคยทรงตั้งในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๖ แต่ไม่ได้กำหนดแน่นอน ส่วนผู้สอบได้บาลี ๖ ประโยค และ ๘ ประโยค พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเสด็จพระราชทานประกาศนียบัตรพัดยศ และไตรจีวรด้วยพระองค์เอง ในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๖ ของทุกๆ ปี ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว)

สรุปได้ว่า เปรียญ หมายถึง เป็นชื่อของวิทยฐานะทางปริยัติธรรม เปรียญตามนัยนี้มี ๒ แบบ คือ แบบเดิม เป็นวิทยฐานะของผู้สอบได้บาลีอย่างเดียว ไม่ใช่สอบนักธรรมด้วย ได้แก่ เปรียญสมัยก่อนเรียกกันว่า เปรียญ (ป.) หรือ เปรียญบาลี (ปบ.) แบบปัจจุบัน เป็นวิทยฐานะของผู้สอบนักธรรมเป็นพื้นฐานแล้วจึงสอบได้บาลี เรียกว่า เปรียญธรรม (ป.ธ.) เปรียญธรรมตามความหมายนี้ใช้ลงต่อท้ายราชทินนามหรือนามเดิมของผู้สอบได้เพื่อแสดงวิทยฐานะผู้สอบได้บาลี ๓ ประโยค ทรงพระราชทานให้สมเด็จพระสังฆราชทรงตั้ง โดยประทานประกาศนียบัตรพัดยศชื่อว่าทรงตั้งแล้ว ผู้ได้รับการทรงตั้งเปรียญแล้วใช้คำว่า พระมหา นำหน้านามเดิม

๒.๒ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

ภาษาบาลีนั้น เป็นรากศัพท์ เป็นรากภาษาของภาษาไทยเรา ภาษาไทยเราส่วนใหญ่เป็นศัพท์ที่ออกมาจากภาษาบาลี เมื่อศึกษาภาษาบาลีเป็นอย่างดีแล้ว เรียกว่า ย่อมรู้จักภาษาไทยได้เป็นอย่างดีเช่นเดียวกัน^{๒๖} การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ไทย มีประวัติมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เวลาที่ผ่านมาแยกการศึกษาเป็นชั้นตั้งแต่ชั้นประโยค ๑-๒ ถึงชั้นประโยค ป.ธ.๕ เรียกว่าเปรียญตรี เปรียญโท และเปรียญเอก การศึกษาแผนกบาลีนี้ เป็นการจัดการศึกษาในระดับที่สูงกว่าแผนกธรรม มุ่งให้ผู้ศึกษามีโอกาสเล่าเรียนคำสอนในพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น จนสามารถศึกษาพระพุทธศาสนาได้ในระดับสูงขึ้นไป ซึ่งมีส่วนในการพัฒนาช่วยแก้ไขปัญหาของบ้านเมือง

^{๒๖} สันามหลวงแผนกบาลี, เรื่องสอบบาลี, (กรุงเทพมหานคร : อาทรการพิมพ์, ๒๕๔๖), โอวาทกถา.

ได้ระดับหนึ่ง ทั้งเป็นปัจจัยส่งเสริมศีลธรรม และวัฒนธรรมได้อีกส่วนหนึ่ง คณะสงฆ์ไทยจึงมีนโยบายส่งเสริมการศึกษาบาลีมาโดยตลอด^{๒๗} คณะสงฆ์ไทยได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษาบาลีนี้ อย่างยิ่งถึงกับระบุไว้ว่าเป็นแผนกหนึ่งแห่งการศึกษาของคณะสงฆ์ เพราะถือว่า การเรียนบาลีเป็นการจัดระดับบุคคลเพื่อให้มีความรู้เป็นประหนึ่งกุญแจไขผู้คือพระไตรปิฎกหรือคัมภีร์ที่อธิบายพระไตรปิฎก ซึ่งอยู่ในรูปของบาลีให้ผู้ศึกษาได้ศึกษากำหนดเป็นชั้นภูมิ เพื่อการศึกษาค้นคว้า การศึกษา พร้อมทั้งยกย่องผู้ผ่านกระบวนการศึกษาในชั้นนั้นๆ ให้มีเกียรติคุณเป็นที่แพร่หลายโดยยิ่งขึ้นไป^{๒๘} การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีนี้ เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าศึกษาได้ยากต้องใช้เวลา และใช้ความวิริยะอุตสาหะเป็นอย่างมาก เนื่องจากภาษาบาลีไม่ใช่ภาษาของตนอีกทั้งยังเป็นภาษาที่มีระเบียบแบบแผนเป็นหลักของตนโดย เฉพาะผู้ศึกษาต้องศึกษาให้เข้าใจในระเบียบแบบแผนที่เป็นหลักของภาษาบาลีก่อน แล้วจึงศึกษาเนื้อความต่อไปภายหลังความชำนาญในแบบแผนของภาษาบาลีเท่านั้นจึงจะสามารถถ่ายทอดพระพุทธรวณะที่ปรากฏอยู่ในภาษาบาลีออกมาเป็นภาษาไทยได้อย่างถูกต้องครบถ้วน ตรงตามพุทธบัญญัติ^{๒๙} การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในแต่ละชั้นภูมิ ย่อมได้รับการยอมรับโดยทั่วไปว่ามีความยากในระดับหนึ่ง แต่ก็ไม่ใช่ลือวิสัยที่จะสอบให้ผ่านพ้นไปได้ ถ้าผู้ศึกษามีความสนใจอย่างแท้จริงและอย่างต่อเนื่อง^{๓๐} ดังนั้นการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีจึงมีคุณค่าแห่งความสำคัญที่คู่ควรแก่ความสนใจ เพราะนอกจากจะได้ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนอันเป็นการจรรโลงพระพุทธศาสนาแล้ว ยังมีผลพลอยได้ที่ส่งผลถึงวงศ์ตระกูลของผู้ศึกษาอีกด้วย แม้ปัจจุบันผลที่เกิดขึ้นอาจจะไม่ชัดเจนเหมือนก่อนเก่า แต่คุณค่าอันเกิดขึ้นแก่ผู้ศึกษาในด้านชื่อเสียงเกียรติคุณ และพระมหากรุณาธิคุณ โดยพระบรมราชูปถัมภ์ที่ทรงพระราชทานแก่ผู้ศึกษา เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาทุกรูปทราบชัดประจักษ์แจ้งแก่ใจอยู่ตลอดเวลา^{๓๑} การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีซึ่งถือว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะเป็นการศึกษาทำให้พระภิกษุสามเณรจบการศึกษา และมีคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนาสูงสุด ประกอบกับการเรียนภาษาบาลีเกี่ยวเนื่องกับการแปลศัพท์ตีความพระธรรมวินัยตามไวยากรณ์ เป็น

^{๒๗} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), **คู่มือการศึกษาบาลี**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประดิพัทธ์, ๒๕๓๖), คำนำ.

^{๒๘} สนามหลวงแผนกบาลี, **เรื่องสอบบาลี**, (กรุงเทพมหานคร : อาทรการพิมพ์, ๒๕๕๐), คำนำ.

^{๒๙} พระพิพัฒน์ปริยัติสุนทร, **อนุโมทนาถาในสำนักเรียนวัดเทพศิลาับการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักเรียนวัดเทพศิลา, ๒๕๔๘), หน้า ก.

^{๓๐} สนามหลวงแผนกบาลี, **เรื่องสอบบาลี**, (กรุงเทพมหานคร : อาทรการพิมพ์, ๒๕๕๐), คำนำ.

^{๓๑} สนามหลวงแผนกบาลี, **เรื่องสอบบาลี**, (กรุงเทพมหานคร : อาทรการพิมพ์, ๒๕๔๘), คำนำ.

การรักษาหลักการเดิมหรือความหมายของพระพุทธวจนะตามที่มีอยู่ในพระไตรปิฎก และการเรียนภาษาบาลีนั้นต้องใช้ความอดุสาหะวีริยะและแรงจูงใจเป็นอย่างมากจึงถือได้ว่าการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีช่วยพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพสูงขึ้น^{๓๒}

ในการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีนั้น ผู้วิจัยสนใจศึกษาเกี่ยวกับการจัดการศึกษา ๓ สมัย ได้แก่ การจัดการศึกษาในสมัยพุทธกาล การจัดการศึกษาในสมัยหลังพุทธกาล และการจัดการศึกษาในสมัยปัจจุบัน ดังนี้

การจัดการศึกษาในสมัยพุทธกาล

ผู้ที่เข้ามาศึกษาพระปริยัติธรรมนี้ ส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุสามเณรผู้มีศรัทธาที่ได้เข้ามาบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา บุคคลที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาแล้วมีภารกิจที่ต้องทำ ๒ ประการ คือ ประการแรก ได้แก่ คันถธุระ การศึกษาพระธรรมวินัยซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนไว้ การศึกษาชนิดนี้เน้นภาคทฤษฎี และประการที่สอง คือ วิปัสสนาธุระ การเรียนพระกรรมฐานโดยเน้นลงไปที่การปฏิบัติทางกายวาจาและใจ

สำหรับการศึกษาที่เรียกว่า “คันถธุระ” นั้น ในสมัยที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่นั้น พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนสาวกเป็นประจำทุกวันด้วยการแสดงพระธรรมเทศนา คำสั่งคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงนั้น ทรงแสดงพระสัทธรรมเทศนาแก่พุทธบริษัทซึ่งมีเป็นประจำทุกวัน ผู้ที่ฟังก็มีทั้งพระภิกษุสงฆ์และคฤหัสถ์ สำหรับพระภิกษุสงฆ์นั้น เมื่อใดฟังพระสัทธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าแล้วก็นำมาถ่ายทอดแก่สัททวิหาริกและอันเตวาสิกต่อไป การศึกษาคำสอนของพระพุทธเจ้านี้เรียกว่า คันถธุระ หรือการศึกษาพระปริยัติธรรมนี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงด้วยภาษาบาลี^{๓๓}

พระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นบรมครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ที่ทรงประทานแก่ชาวโลกนั้น ในทางพระพุทธศาสนาเรียกกันว่า สัตถุศาสน์ ซึ่งมีความละเอียดลึกซึ้งคัมภีรภาพ ดังในปฐมสมโพธิกถาแสดงพระพุทธประวัติไว้ตอนหนึ่งว่า หลังจากตรัสรู้แล้ว สัปดาห์ที่ ๕ เมื่อครั้งประทับ ณ ภายในต้นอชปาลนิโครธหรือต้นไทร พระพุทธองค์ทรงพิจารณาถึงธรรมที่ได้ตรัสรู้มา ทรงเห็นว่าเป็นธรรมที่มีความหมายสุขุมละเอียด ก็ทรงบังเกิดความท้อพระทัยว่า จะมีสักกี่คนที่ฟังธรรมของพระองค์ ู้รู้เรื่อง พระทัยหนึ่งก็เกิดความมกน้อยว่า จะ

^{๓๒} กรมการศาสนา, คู่มือการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๓๕), หน้า ๒.

^{๓๓} พระมหาปริดา สุกกรมโม, ความเป็นมาของภาษาบาลี, (www.balee.net/title.html) : สืบค้นเมื่อ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๐), ออนไลน์.

ไม่แสดงธรรมแก่ใครเลย แต่ด้วยอาศัยพระมหากรุณาธิคุณและพิจารณาถึงอภัยของคนในโลก แล้วทรงเห็นความแตกต่างระดับสติปัญญาของคน ๔ กลุ่ม เปรียบเหมือนบัว ๔ เหล่า พระพุทธองค์ จึงทรงแสดงธรรมโปรดเหล่าเวไนยนิกรเหล่านั้นให้รู้ถึงหลักธรรม แล้วนำไปประพฤติปฏิบัติ^{๓๔}

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงจัดการศึกษาไว้ ๒ อย่าง คือคันถธุระ เป็นการศึกษาพระธรรมวินัยอันเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นตัวแทนของพระองค์และวิปัสสนาธุระ ซึ่งเป็นการศึกษาพระกัมมัฏฐาน เป็นอุบายฝึกหัดจิตใจของคนให้สะอาด ผ่องแผ้วปราศจากกิเลส ทำให้จิตใจสะอาด สงบ และสว่าง

การจัดการศึกษาในสมัยหลังพุทธกาล

หลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระสงฆ์พุทธสาวกซึ่งมีพระมหากัสสปะ เป็นประธาน ได้ทำการสังคายนารวบรวมพระธรรมและพระวินัยซึ่งเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ไว้เป็นหมวดหมู่ รวมเรียกว่า พระไตรปิฎก ซึ่งมีทั้งหมด ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ จัดไว้เป็น ๓ หมวด คือ หมวดพระสูตร หมวดพระวินัย และหมวดพระอภิธรรม^{๓๕} ซึ่งมีคำอธิบายดังต่อไปนี้ คือ

หมวดที่ ๑ คือพระสูตร มี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ เรียกว่า พระสูตรตันตปิฎก ว่าด้วยเรื่องราวนิทาน ประวัติศาสตร์ ที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนและทรงสนทนากับบุคคลทั้งหลายอันเกี่ยวกับชาดกต่างๆ ที่ทรงสอนเปรียบเทียบเป็นอุปมาอุปมัยเป็นต้น

หมวดที่ ๒ คือพระวินัย มี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ เรียกว่า พระวินัยปิฎก ว่าด้วยระเบียบ กฎข้อบังคับควบคุมกิริยามารยาท ของภิกษุสงฆ์มีทั้งข้อห้ามและข้ออนุญาต ทั้งนี้เพื่อความ เป็นระเบียบเรียบร้อยในหมู่สงฆ์

หมวดที่ ๓ คือพระอภิธรรมหรือปรมัตถ์ มี ๔๒,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ เรียกว่า พระอภิธรรมปิฎก ว่าด้วยเรื่องเฉพาะคำสอนที่เป็นแก่น เป็นปรมัตถ์ ในรูปปรัชญาล้วนๆ ทั้งหมดนี้รวม เรียกว่า พระธรรมวินัย

ในครั้งแรกยังคงทรงจำสืบทอดกันมาด้วยวิธี “มุขปาฐะ” คือท่องจำด้วยปากเปล่า จนถึง การสังคายนาครั้งที่ ๕ จึงมีการจารึกลงในใบลานไว้เป็นหลักฐานด้วยภาษาบาลีหรือภาษามคธ ทั้งนี้ ด้วยเล็งเห็นว่าในภายหน้า บุคคลจะทรงจำพระไตรปิฎกไว้ไม่ได้ทั้งหมด และจากการที่ พระไตรปิฎกได้ถูกจารึกไว้ด้วยภาษาบาลี ภิกษุสงฆ์สาวกโดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายเถรวาท จึงหันมา

^{๓๔} พระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม), สัททนีติสูตรมถา คัมภีร์หลักบาลีมหาไวยากรณ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๔), คำนำ.

^{๓๕} กรมการศาสนา, รายงานเรื่องการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๖), หน้า ๑๘๕.

ศึกษาภาษาบาลีให้เป็นความรู้พื้นฐานก่อน จากนั้นจึงศึกษาพระไตรปิฎกต่อไป ทั้งนี้เพื่อรักษาพระธรรมวินัยดั้งเดิมของพระพุทธองค์ ไม่ให้คลาดเคลื่อนหรือวิปลาสไปตามยุคตามสมัย ต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาได้เจริญแพร่หลายไปยังนานาประเทศจึงการคัดลอกพระไตรปิฎกไว้เป็นภาษาของตน^{๓๖}

การเรียนพระไตรปิฎกยังคงเป็นไปแบบเดียวกันกับสมัยพุทธกาล หากแต่มีพระธรรมวินัยเป็นศูนย์รวมแทนพระบรมศาสดา พระภิกษุสามเณรศึกษาอยู่กับพระอุปัชฌาย์อาจารย์ซึ่งเป็นผู้แตกฉานในพระไตรปิฎก เป็นที่เคารพนับถือของคณะสงฆ์และสาธุชนทั่วไป เป็นต้นแบบของพระอาจารย์อุปัชฌาย์อื่นๆ วิธีการเรียนก็จะเป็นไปตามแบบฉบับของท่าน มีพระคณาจารย์หลายรูปที่เป็นหลักคือพระมหากัสสปะ พระอานนท์ พระอุบาลี เป็นต้น ส่วนการศึกษาเล่าเรียนในเวลาต่อมา นั้น มีการวางระบบรัดกุมขึ้น ถ้าผู้ศึกษาเป็นพระภิกษุก็เรียนพระไตรปิฎกโดยตรง ถ้าหากเป็นสามเณร ท่านจะให้เรียนเฉพาะพระสูตรคัมภีร์และพระอภิธรรมปิฎกพร้อมอรรถกถา ยังไม่ให้เรียนพระวินัยปิฎกเมื่ออุปสมบทแล้วจึงให้เรียนพระวินัยปิฎก ดังหลักฐานซึ่งมีอยู่ตอนหนึ่งในคัมภีร์อรรถกถาพระวินัยสมันตปาสาทิกา เรื่องตติยสังคายนา กล่าวถึงการเรียนพระพุทธพจน์ของสามเณรติสสะ .ติสสะทั้งที่ยังเป็นสามเณรศึกษาเล่าเรียนพระพุทธพจน์ทั้งหมด พร้อมทั้งอรรถกถา เว้นพระวินัยปิฎก ก็ในเวลาอุปสมบทแล้วยังไม่ได้พรรษาเลย ได้เป็นติปิฎกธร (ผู้ทรงไตรปิฎก)^{๓๗} ในพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงวางแผนการศึกษาไว้เป็น ๓ ขั้น คือปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ ปริยัติเปรียบเหมือนแผนที่ชี้ทางที่จะให้ถึงแหล่งจุดหมายปลายทาง ปัญญา ปฏิบัติ เปรียบเหมือนการออกเดินทางค้นหาจุดหมายนั้นตามแผนที่ที่ชี้ทางให้ ปฏิเวธ เปรียบเหมือนการเดินทางถึงจุดหมายขาดหลักใดหลักหนึ่ง ความสำเร็จย่อมเกิดขึ้นได้ยาก^{๓๘} ซึ่งมีคำอธิบายดังนี้คือ

๑. ขั้นปริยัติ ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย นับเป็นองค์ประกอบสำคัญโดยความเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติ และการศึกษาเล่าเรียนปริยัติธรรมนั้นเป็นการศึกษาภาคทฤษฎีซึ่งหมายถึงการศึกษาพระธรรมวินัยให้มีความรู้เป็นพื้นฐานโดยแจ่มแจ้ง เพื่อให้เกิดความกระจ่างแจ้งว่าคำสอนของพระพุทธองค์ที่จัดเป็นธรรมบทนั้นบทนี้ว่าด้วยเรื่องอะไร ถ้าผู้เรียนจะน้อมนำเอา

^{๓๖} พระมหาทองดี ปาวชิโร, คู่มือเปิดตำราเรียนบาลีสำนักศาสนศึกษาวัดเทพศิลา, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๓๖.

^{๓๗} มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค เล่มที่ ๓ ภาคที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๓๗,

^{๓๘} เสถียร โพธิ์นันทะ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๓.

ธรรมคำสั่งสอนมาปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางหรือแสงประทีปแห่งชีวิต จะทำอย่างไรและเมื่อปฏิบัติตามแล้วจะได้ผลอย่างไรเป็นต้น

๒. ขั้นปฏิบัติ ได้แก่ การน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนที่ได้เรียนรู้ในทางภาคทฤษฎีนั้น มาสู่ภาคปฏิบัติคือนำมาประพฤติปฏิบัติจริงๆ เพื่อเป็นการอบรมกาย วาจาและใจ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ นำเอาหลักธรรมที่เรียนรู้แล้วนั้นมาเป็นแนวทางหรือปทัฏฐานแห่งชีวิตให้เหมาะสมกับฐานะของตน

๓. ขั้นปฏิเวธ ได้แก่ ผลของการปฏิบัติธรรมนั้น เช่น พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก และพระอริยบุคคลเป็นต้น ผู้ได้รับผลแห่งการปฏิบัติ ซึ่งทำให้ยกฐานะจากปุถุชนธรรมดาขึ้นมาเป็นพระอริยบุคคล การบรรลุธรรมขั้นนั้นๆ ตามภูมิธรรมที่ตนปฏิบัตินั้น ไม่มีใครมายกย่องหรือแต่งตั้งให้ แต่การยกฐานะดังกล่าวเป็นไปโดยอัตโนมัติหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ฐานะหรือตำแหน่งแห่งอริยเจ้านั้นไม่มีการแต่งตั้งให้ จะรู้ได้ด้วยตนเองคือเป็นปัจจัยตั้ง

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาหลังพุทธกาล เป็นการทำสังคายนาพระธรรมวินัยไว้เป็นหมวดหมู่ รวมเรียกว่า พระไตรปิฎก จำแนกเป็น ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ มี ๓ หมวด ได้แก่ พระวินัยปิฎกพระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก ทรงจำสืบทอดกันมาด้วยวิธี “มุขปาฐะ” คือท่องจำด้วยปากเปล่า

การจัดการศึกษาในปัจจุบัน

การศึกษาภาษาบาลี ในยุคสุโขทัยเป็นราชธานีนั้น เป็นยุคเริ่มก้าวหน้า เพราะท่านผู้เป็นประมุขของประเทศในบางรัชกาลถึงกับทรงศึกษาภาษาบาลีและทรงมีความรู้จนถึงระดับแตกฉาน ในระยะกาลสืบๆ มาจนถึงกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีก็ดี กรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานีก็ดี การศึกษาภาษาบาลีมีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น เพราะพระราชาธิบดีผู้เป็นประมุขในยุคนั้นๆ ทรงเป็นพระราชบุตรทรงทำนุบำรุงยกย่องเชิดชู เพราะทรงถือว่า พระพุทธศาสนาเป็นประธานของประเทศ การศึกษาภาษาบาลี จึงเป็นกุญแจสำหรับไขซึ่งพระศาสนธรรมอันบรรจุอยู่ในภาษาบาลี จนสามารถนำออกแสดงได้เป็นภาษาของตน จึงเป็นกรณีที่สำคัญประการหนึ่งของพระพุทธบุตรในพระพุทธศาสนาทั้งในทางสั่งสอนและศึกษาเล่าเรียน ในอดีตกาลฉันทิ ในปัจจุบันกาลก็ฉันทิ^{๓๕} ด้วยเหตุนี้พระมหากษัตริย์ไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผู้ทรงเป็นอุปถัมภ์ทรงทำนุบำรุงสนับสนุนการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม และทรงยกย่องพระภิกษุสามเณรที่เรียนรู้พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ให้มีฐานันดรตามฐานานุกรม รวมทั้งการพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ในด้าน

^{๓๕} สยามหลวงแผนกบาลี, เรื่องสอบบาลี, (กรุงเทพมหานคร : อาทรการพิมพ์, ๒๕๓๖), หน้า ๓.

ต่างๆ เช่น การอุปสมบทนาคหลวง การถวายนิยัตยัต และพระราชทานทุนทรัพย์ส่วนพระองค์แก่พระภิกษุสามเณร และสำนักเรียนที่ดีเด่นเป็นต้น^{๔๐}

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์นั้น ซึ่งเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นเพื่อผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพพร้อมไปด้วยคุณธรรม เพื่อสนองงานพระศาสนา ดังนั้น หลักเกณฑ์ของการคัดเลือกในแต่ละชั้นภูมิ จึงมีความเข้มข้นทั้งในเนื้อหา รูปแบบและวิธีการ ทั้งนี้เพื่อให้ได้บุคลากรที่มีคุณภาพเพียบพร้อมด้วยคุณธรรมจริงๆ ใ้รับใช้งานพระศาสนา ซึ่งการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ถือกันว่าเป็นบุญกุศลของผู้ศึกษาที่ได้ใช้ความวิริยะอุตสาหะของตนเล่าเรียนจนถึงสอบได้ในชั้นประโยคนั้นๆ จึงให้การยกย่องรับโดยทั่วไป กอปรทั้งผู้สอบผ่านในชั้นภูมินั้นๆ ได้แสดงภูมิรู้ภูมิธรรม สมกับชั้นภูมิ สมฐานะ ทำให้ศักดิ์ศรีและคุณค่าของผู้ใคร่ต่อการศึกษายังคงอยู่แม้ในปัจจุบัน และเป็นความภาคภูมิใจของครูบาอาจารย์และญาติโยมทั้งหลายที่เห็นพระภิกษุสามเณรศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี^{๔๑}

สังฆมณฑลแห่งประเทศไทย ได้จัดให้มีการศึกษาเล่าเรียนภาษาบาลีสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี จนถึงปัจจุบันซึ่งมีสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺญ โณ ป.ธ. ๙) วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพฯ ดำรงตำแหน่งเป็นแม่กองบาลีสนามหลวง ปฏิบัติหน้าที่เป็นประธานในการบริหารงานด้านการจัดการศึกษาปริยัติธรรมแผนกบาลี โดยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของมหาเถรสมาคม มีฝ่ายอาณาจักรคือรัฐบาลถวายการสนับสนุนส่งเสริมโดยผ่านทางสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ รวมถึงพุทธบริษัทโดยทั่วไปได้ถวายการอุปถัมภ์ค้ำจุนตลอดมา เชื่อว่าได้ร่วมกันสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อไป^{๔๒}

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ เป็นลำดับมา มีเรื่องที่ควรแก่การชื่นชมโสมนัสเป็นอย่างยิ่ง และนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นต่อการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐได้ทรงโปรดฯ พระราชทานแก่นักเรียนผู้สอบได้ ประโยค ป.ธ. ๕, ป.ธ. ๖, ป.ธ. ๗, และ ป.ธ. ๘ เพื่อเรียนในประโยคชั้นสูงขึ้นไป และได้เพิ่มโครงการถวายทุนบริหารการศึกษาแก่นักศาสนศึกษาที่มีผลการศึกษาดีเด่นในแต่ละหน และอีก ๑ ทุนให้แก่ส่วนกลาง ได้แก่ กรุงเทพมหานคร รวมเป็นทุนบริหารการศึกษา ๕ ทุนด้วยกัน

^{๔๐} พระธรรมปัญญาภรณ์ และพระมหาทองดี ปาวชิโร, การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี, (กรุงเทพมหานคร : อาทรการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔.

^{๔๑} สนามหลวงแผนกบาลี, เรื่องสอบบาลี, (กรุงเทพมหานคร : อาทรการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๕.

^{๔๒} พระพิพัฒน์ปริยัติสุนทร, อนุโมทนาถาในสำนักเรียนวัดเทพธิดากับการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักเรียนวัดเทพธิดา, ๒๕๔๘), หน้า ก.

ซึ่งถือว่าเป็นพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นที่มีต่อการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์อย่างที่สุด^{๔๓}

การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์ไทยในอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมัยแปลด้วยปากเปล่า เป็นไปในลักษณะของการศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งไม่มีโรงเรียนหรือสถานให้การศึกษาเป็นการเฉพาะ ได้อาศัยสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งพระราชวังบวร วัดพระแก้ว (วัดพระศรีรัตนศาสดาราม) บวร วัดแห่งอื่นๆ บวร เป็นสถานให้การศึกษาอบรม ต่อมาภายหลังพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชทานพระราชกฤษฎีกาจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมให้คณะสงฆ์ซึ่งมีสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เป็นผู้ดำเนินการรวมทั้งการสอบบาลีได้เปลี่ยนจากการสอบด้วยปากเปล่า มาเป็นการสอบด้วยข้อเขียนแล้ว การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ก็ได้พัฒนารูปแบบเป็นลำดับมา จนกระทั่งถึงการเกิดเป็นระบบโรงเรียนที่มีชื่อเรียกกันในนาม “โรงเรียนพระปริยัติธรรม” ในสมัยปัจจุบันนี้^{๔๔}

ตามกฎหมายกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยสถาบันพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๔๘ ได้ให้ความหมายของโรงเรียนพระปริยัติธรรม ดังนี้

โรงเรียน หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

สำนักศาสนศึกษา หมายถึง สถานศึกษาที่วัดจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมหรือพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามที่มหาเถรสมาคมประกาศกำหนด

สำนักเรียน หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมหรือพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ซึ่งเป็นสำนักเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร และสำนักเรียนคณะจังหวัดตามที่มหาเถรสมาคมประกาศกำหนด

มาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ บัญญัติให้สถาบันศาสนามีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กำหนดในกฎหมาย ซึ่งสถาบันพระพุทธศาสนาถือเป็นสถาบันศาสนา ดังนั้น เพื่อให้สถาบันพระพุทธศาสนาสามารถจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้สอดคล้องกับนโยบายการจัดการศึกษาสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและมหาเถรสมาคมได้โดยรัฐจะส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาของสถาบัน

^{๔๓} สยามหลวงแผนกบาลี, เรื่องสอบบาลี, (กรุงเทพมหานคร : อาทรการพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐.

^{๔๔} พระธรรมปัญญาภรณ์ และพระมหาทองดี ปาวชิโร, การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี, (กรุงเทพมหานคร : อาทรการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐๑.

พระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้เรียนซึ่งเป็นพระภิกษุสามเณรได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพเท่าเทียมกับการศึกษาในรูปแบบอื่น^{๔๕}

คณะสงฆ์ได้วางระเบียบ จัดระบบการศึกษาไว้อย่างรัดกุม มีความเข้มข้นในระบบ มีความมั่นคงในระเบียบ มีความยืดหยุ่นในรูปแบบการดำเนินงาน ทั้งนี้เพื่อให้ได้บุคลากรที่มีความรู้ มีความสามารถ มีความพร้อมทั้งกายและใจที่จะรับใช้สนองงานพระศาสนาโดยได้กระจายความรับผิดชอบร่วมกันในการจัดการ^{๔๖} ทั้งนี้เพื่อให้พระเถรานุเถระเจ้าคณะพระสังฆาธิการ ทุกระดับชั้น เจ้าสำนักเรียน เจ้าสำนักศาสนศึกษา ตลอดจนคณะครูอาจารย์ และกรรมการทุกระดับได้ร่วมกัน บริหารการศึกษา สนับสนุนส่งเสริมให้การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีนี้ ดำรงอยู่ได้และ ดำเนินไปด้วยดี^{๔๗} การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จึงมีรูปแบบและความเป็นไป โดยเฉพาะ มีระบบการบริหารจัดการแผนกหนึ่งที่มีเอกลักษณ์เป็นส่วนเฉพาะ มีความรับผิดชอบ ร่วมกัน มีการดำเนินการเป็นอิสระภายใต้จุดหมายเดียวกัน^{๔๘} ซึ่งมีกองบาลีสนามหลวงเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินงานการจัดการสอบพร้อมกันทั่วประเทศ ส่วนการเรียนการสอนนั้น จะอยู่ที่ ผู้เรียนหรือแต่ละสำนักเรียนจะดำเนินการ โดยมีเจ้าสำนักเรียนเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการทั้ง การเรียนการสอน การจัดการสถานที่เรียน อุปกรณ์การเรียนการสอน ครูสอน ตลอดจนงบประมาณในการดำเนินการ^{๔๙} การบริหารจัดการของสำนักเรียนมีรูปแบบที่หลากหลายขึ้นอยู่กับขนาดของความพร้อมของแต่ละสำนักเรียน การจัดการเรียนการสอน การบริหาร มีกำหนดกฎเกณฑ์ระเบียบต่างๆ ในการดำเนินงานการศึกษาขึ้นอยู่กับผู้บริหารแต่ละสำนัก^{๕๐} ซึ่งสอดคล้องกับ กิริติ ศรีวิเชียร^{๕๑} ได้กล่าวถึง การบริหารสำนักเรียนว่า การบริหารสำนักเรียนเป็นเรื่องของวัดหรือท้องถิ่นที่จะเนนการ

^{๔๕} สนามหลวงแผนกบาลี, เรื่องสอบบาลี, (กรุงเทพมหานคร : อาทรการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๘๖-๘๘.

^{๔๖} สนามหลวงแผนกบาลี, เรื่องสอบบาลี, (กรุงเทพมหานคร : อาทรการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๒.

^{๔๗} สนามหลวงแผนกบาลี, เรื่องสอบบาลี, (กรุงเทพมหานคร : อาทรการพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๔.

^{๔๘} สนามหลวงแผนกบาลี, เรื่องสอบบาลี, (กรุงเทพมหานคร : อาทรการพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ข.

^{๔๙} สมชาย ไมตรี, รายงานการวิจัยการศึกษาของพระสงฆ์ในประเทศไทย : กรณีศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๓๙), หน้า ก.

^{๕๐} กรมศาสนา, รายงานการวิจัยเรื่องการพัฒนา รูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี, (กรุงเทพมหานคร : กรมศาสนา, ๒๕๔๑), บทคัดย่อ.

^{๕๑} กิริติ ศรีวิเชียร, ตัวแปรที่เกี่ยวกับผลการเรียนของนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๘), หน้า ๑๓๑.

กันเอง การจัดการศึกษาขึ้นอยู่กับความพร้อมของสำนักทางด้านบุคลากร ทุนทรัพย์ และผู้เรียนเป็นสำคัญ บางปีก็ไม่ได้จัดเพราะขาดความพร้อมในด้านต่างๆ วัดที่เปิดเป็นสำนักเรียนแล้ว มีกฎระเบียบเกี่ยวกับการศึกษาพระปริยัติธรรมไม่เหมือนกัน การดำเนินงานและการจัดการศึกษาเล่าเรียนเป็นไปอย่างไรขึ้นอยู่กับแต่ละสำนักเรียนจะจัดการตามความเหมาะสม สภาพการจัดการศึกษาภายในสำนักเรียนโดยทั่วไปแล้วซึ่งขึ้นอยู่กับเจ้าสำนักเรียนเป็นสำคัญ

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในปัจจุบัน มีแม่กองบาลีสนามหลวงเป็นผู้รับผิดชอบ ดำเนินงานการจัดการสอบพร้อมกันทั่วประเทศ ส่วนการเรียนการสอนนั้นจะอยู่ที่ผู้เรียนหรือแต่ละสำนักเรียนจะดำเนินการ โดยมีเจ้าสำนักเรียนเป็นผู้รับผิดชอบ ดำเนินการทั้งการเรียนการสอน การจัดการสถานที่เรียน อุปกรณ์การเรียนการสอน ครูสอน ตลอดจนถึงงบประมาณในการดำเนินการจัดการศึกษา

การจัดตั้งสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

สถานที่ที่ดำเนินการเกี่ยวกับการเรียนการสอนภาษาบาลีแก่พระภิกษุสามเณร เพื่อเป็นการเตรียมความรู้ในการสอบนั้น เรียกว่า สำนักศึกษา สำนักเรียน หรือโรงเรียนพระปริยัติธรรม ซึ่งแต่ละสำนักเรียนจะมีเจ้าอาวาสที่สำนักเรียนนั้นๆ เป็นผู้บริหารสูงสุด เรียกว่า เจ้าสำนักเรียน ส่วนมากแล้วจะมีครูใหญ่ หรืออาจารย์ใหญ่ ทำหน้าที่ช่วยดูแลเกี่ยวกับการศึกษาโดยตรง^{๕๒} ในการจัดตั้งสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีนั้น ผู้จัดตั้งสำนักเรียน จำต้องอาศัยผู้มีกำลังเพียงพอจึงจะสามารถดำเนินการได้ เพราะผู้จัดตั้งสำนักเรียนจำเป็นต้องมีความพร้อมทั้งอาคารสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์การศึกษา อาจารย์ และนักเรียนในแต่ละส่วนเป็นค่าใช้จ่ายทั้งนั้น การให้ความสนับสนุนส่งเสริมคงได้รับจากกำลังศรัทธาอุปถัมภ์ของประชาชนเป็นส่วนใหญ่ งบประมาณสนับสนุนจากทางราชการก็มีอยู่บ้าง แต่ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายที่มีอยู่ ภาระต่างๆ นั้นเป็นสิ่งที่เจ้าสำนักเรียนจะต้องรับผิดชอบโดยประการทั้งปวง ดังนั้น จะเห็นได้ว่า เมื่อเปลี่ยนยุคเปลี่ยนสมัยในสำนักเรียนนั้นๆ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีก็มีแต่ลดน้อยลงไป เนื่องจากผู้เข้ามารับภาระใหม่เป็นผู้ไม่สันทัดในการบริหารจัดการ หรือมีบารมีไม่เพียงพอที่จะรักษาสถานะของสำนักเรียนไว้ได้^{๕๓}

^{๕๒} สมชาย ไมตรี, รายงานการวิจัยการศึกษาของพระสงฆ์ในประเทศไทย : กรณีศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๓๕), หน้า ๓๑.

^{๕๓} พระเทพมุนี, แนวคิดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๐), หน้า ๗.

ในกรณีที่วัดใดวัดหนึ่งที่มีความประสงค์จะจัดการเรียนการสอนโดยเฉพาะอย่างยิ่งใน ด้านพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ก็สามารถดำเนินการได้ตามความเหมาะสม โดยเบื้องต้นการบริหาร จัดการในด้านการจัดการเรียนการสอน วัดซึ่งจะต้องเป็นผู้ดำเนินการเองทั้งหมด ได้แก่^{๕๔}

๑. ต้องมีสถานศึกษาหรือสถานที่ที่จะใช้ทำการเรียนการสอน ซึ่งอาจจะไม่จำเป็นต้อง สร้างอาคารเรียนหรือโรงเรียนก็ได้ อาจจะใช้ศาสนสถานภายในวัด เช่น ศาลาการเปรียญ หรือศาลา บำเพ็ญบุญอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อใช้จัดการเรียนการสอนก็ได้

๒. ต้องมีอาจารย์ และนักเรียนพอสมควร

๓. ต้องเตรียมวัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอน เช่น กระดาน โต๊ะ เก้าอี้ คอมพิวเตอร์ ปริ้นเตอร์ เครื่องถ่ายเอกสาร กระดาษพิมพ์ เป็นต้น ซึ่งในปีแรกของการเปิดการเรียนการสอนต้อง ลงทุนในการนี้พอสมควร แต่ปีถัดไปอุปกรณ์บางอย่างก็ไม่จำเป็นต้องจัดหาอีก

๔. ต้องอำนวยการเรียนแก่นักเรียน เช่น ดำรงเรียน สมุด ปากกา

๕. งบประมาณดำเนินการ เช่น นิตยภัตครู จัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ รางวัลหรือทุนทาง การศึกษา เป็นต้น

การเปิดสอนในปีแรกอาจจะจัดให้มีการเรียนการสอนในบางชั้น เช่น บาลีไวยากรณ์ ประโยค ๑-๒ หรือประโยค ป.ธ. ๑ ก็ได้ โดยใช้คำว่า “สำนักศาสนศึกษา.. นำหน้าชื่อวัดนั้นๆ ก่อน หลังจากนั้น เมื่อมีการดำเนินการต่อเนื่องอย่างน้อยเป็นเวลา ๓-๕ ปี ขึ้นไปและมีจำนวนนักเรียน สมักรเรียนสมักรสอบ และสอบได้ติดต่อกันเป็นจำนวนที่พอควรอาจจะทำเรื่องขออนุมัติให้จัดตั้งเป็น “สำนักเรียน” หรือ “โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีประจำจังหวัด” ได้ โดยอาจจะอาศัย “ระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๑” เพื่อนำเสนอเรื่องตาม ลำดับชั้นเพื่อขออนุมัติต่อไป ซึ่งมีกรอบแนวคิดหรือเงื่อนไขที่ สำนักศาสนศึกษานั้นๆ จะต้องดำเนินการโดยสังเขป ดังนี้

๑. เป็นสำนักศาสนศึกษา ที่มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี มีนักเรียนส่ง เข้าสอบและสอบได้ประโยคบาลีสนามหลวงติดต่อกัน ๓ พ.ศ. ขึ้นไป

๒. เป็นสำนักศาสนศึกษาที่มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตั้งแต่ชั้นบาลี ไวยากรณ์ถึงชั้นเปรียญธรรม ๔ ประโยค

๓. มีอาจารย์ ผู้ดำเนินการสอนครบทุกชั้นทุกประโยค

^{๕๔} พระธรรมปัญญาภรณ์ และพระมหาทองดี ปาวชิโร, การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี, (กรุงเทพมหานคร : อาทรการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐๕-๑๑๐.

๔. มีนักเรียนเข้าสอบประโยคบาลีสนามหลวงตั้งแต่ชั้นประโยค ๑-๒ ถึงชั้นเปรียญธรรม ๔ ประโยค ไม่น้อยกว่า ๒๐ รูป มีผลการสอบได้ของนักเรียนมากพอสมควร

๕. มีอาคารเรียนสัปปายะ

๖. มีบุคลากรทางการศึกษา คือ ผู้จัดการ อาจารย์ใหญ่ อาจารย์ นักเรียน

สรุปได้ว่า การจัดตั้งสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีนั้น หมายถึง เจ้าสำนักเรียนเป็นผู้ดำเนินการเอง ต้องอาศัยความพร้อมในด้านบุคลากร ทุนทรัพย์ อาคารสถานที่ และผู้เรียนเป็นสำคัญ

สำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในเขตกรุงเทพมหานคร

สำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นสถานที่ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีแก่พระภิกษุและสามเณร ซึ่งมีเจ้าสำนักเรียนเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการทั้งการเรียนการสอน การจัดการสถานที่เรียน อุปกรณ์การเรียนการสอน ครุสอน ตลอดจนถึงงบประมาณในการดำเนินการจัดการศึกษา ส่วนกองบาลีสนามหลวงเป็นผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการดำเนินงานการจัดการสอบพร้อมกันทั่วประเทศ ซึ่งพระธรรมปริยัติโสภณ^{๕๕} ได้กล่าวถึงสำนักเรียนไว้ว่า หมายถึง วัดที่มีการจัดการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์โดยตรง และการรวมวัดที่จัดการการศาสนศึกษาในเขตปกครองเข้าด้วยกัน

สำนักเรียนที่มีการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีตามหลักสูตรของคณะสงฆ์ ในส่วนกลางคือกรุงเทพมหานคร (เดิมคือจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี) จัดเป็นสำนักเรียนพระปริยัติธรรม ตั้งขึ้นในวัดใด เป็นสำนักเรียนวัดนั้น และเจ้าอาวาสต้องเป็นเจ้าสำนักเรียน และแต่งตั้งครูอาจารย์และบริหารกันเอง ซึ่งสนามหลวงแผนกบาลี^{๕๖} ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับสำนักเรียน ตามกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสถาบันพระพุทธศาสนาพ.ศ. ๒๕๔๘ ไว้ว่า สำนักเรียน หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม หรือพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

รูปแบบแห่งการบริหารสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

การศึกษาเป็นการพัฒนาคุณภาพทรัพยากรบุคคล เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการปฏิบัติงานอันจะเป็นเหตุนำมาซึ่งประโยชน์เกื้อกูลต่อหน่วยงาน ดังนั้น การพัฒนาการศึกษาเพื่อ

^{๕๕} พระธรรมปริยัติโสภณ, วันฉลองเปรียญธรรม ปี ๒๕๔๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๘-๑๙.

^{๕๖} สนามหลวงแผนกบาลี, เรื่องสอบบาลี, (กรุงเทพมหานคร : อาหารการพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๘๕.

เสริมสร้างและปลูกฝังทรัพยากรบุคคลให้มีความพร้อมในการสืบทอดเจตนารมณ์จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งของหน่วยงาน คณะสงฆ์ได้วางรูปแบบทางการศึกษาและระบบแห่งการจัดการ เพื่อพัฒนาบุคลากรของศาสนาให้สามารถที่จะรักษาและสืบทอดพระพุทธศาสนาไว้ให้คงอยู่ตลอดไป ด้วยวิธีการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาได้ทำความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนและระเบียบปฏิบัติอันเป็นส่วนเฉพาะของสงฆ์ เพื่อรักษาตนให้แคล้วคลาดปลอดภัยและมั่นคงอยู่ในพระธรรมวินัยอันเป็นแบบแผนตลอดไป ในระบบการศึกษาที่คณะสงฆ์ได้จัดทำและได้ดำเนินการเป็นลำดับมาได้ อาศัยความเสียสละของพระเถรานุเถระเจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกระดับชั้นช่วยกันดำเนินการรับผิดชอบทั้งในเรื่องของการบริหารและการจัดการ ทั้งในเรื่องของการเรียนการสอน และการสนับสนุนส่งเสริมการศึกษารวมทั้งการจัดการสอบและอื่นๆ ซึ่งล้วนแต่เป็นความเสียสละเพื่อความดำรงมั่นแห่งพระศาสนาทั้งนั้น ด้วยการเอาใจใส่อย่างจริงจังและการทุ่มเทเสียสละอย่างจริงจังนี้ ซึ่งเป็นผลให้การศึกษาระบิยัตริธรรมของคณะสงฆ์มีความเจริญก้าวหน้า และมีผลแห่งการศึกษาเป็นที่ยอมรับของประชาชนโดยทั่วไปถึงปัจจุบัน แต่เมื่อก้าวโดยรวบยอดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาที่เกิดขึ้นย่อมชี้ให้เห็นถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการศึกษาที่เกิดจากการวัดผลด้วยความเข้มข้น มีเกณฑ์กำหนดที่แน่นอน ถือคุณภาพเป็นสำคัญยิ่งกว่าการกำหนดปริมาณเป็นใหญ่^{๕๗}

สถานที่ที่ดำเนินการเกี่ยวกับการเรียนการสอนภาษาบาลีแก่พระภิกษุสามเณร เพื่อเป็นการเตรียมความรู้ในการสอบนั้น เรียกว่า สำนักศึกษา สำนักเรียน หรือโรงเรียนพระปริยัติธรรมแต่ละสำนักเรียนจะมีเจ้าอาวาสที่สำนักเรียนนั้นๆ ตั้งอยู่เป็นผู้บริหารสูงสุด เรียกว่า เจ้าสำนักเรียนซึ่งส่วนมากแล้วจะมีครูใหญ่ หรืออาจารย์ใหญ่ ทำหน้าที่ช่วยดูแลเกี่ยวกับการศึกษาโดยตรงอีกครั้งหนึ่ง การบริหารและการดำเนินการเกี่ยวกับการเรียนการสอนในแต่ละสำนักเรียนนั้น จะเป็นอิสระและไม่ได้ขึ้นตรงต่อกองบาลีสนาทหลวง สำนักเรียนแต่ละแห่งและกองบาลีสนาทหลวง จะมีความสัมพันธ์กันโดยผ่านการสอบบาลีสนาทหลวง^{๕๘} สำนักเรียนหรือสำนักศาสนศึกษาแต่ละแห่งมีการจัดรูปแบบการบริหารงานในรูปของคณะกรรมการ ทั้งนี้ เพื่อให้การจัดการเป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสม และบรรลุผลสำเร็จในด้านการเรียนการสอน และการสอน ในการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในระดับสำนักเรียนนั้น ขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละสำนักเรียน ทางด้านบุคลากร ทุนทรัพย์ และผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ วัดที่เปิดเป็นสำนักเรียนแล้ว มีกฎระเบียบเกี่ยวข้องกับการศึกษาพระปริยัติธรรมไม่เหมือนกัน การดำเนินงานและการจัดการศึกษาเล่าเรียนจะเป็นไปอย่างไรขึ้นอยู่กับแต่ละ

^{๕๗} สนาทหลวงแผนกบาลี, เรื่องสอบบาลี, (กรุงเทพมหานคร : อาทรการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๕-๖.

^{๕๘} สมชาย ไมตรี, รายงานการวิจัยการศึกษาของพระสงฆ์ในประเทศไทย : กรณีศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๓๕), หน้า ๓๑.

สำนักเรียนจะจัดการตามความเหมาะสม สภาพการจัดการศึกษาภายในสำนักเรียนโดยทั่วไปขึ้นอยู่กับเจ้าสำนักเรียนเป็นสำคัญ^{๕๙}

สรุปได้ว่า รูปแบบแห่งการบริหารสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีนั้น ขึ้นอยู่กับเจ้าสำนักเรียนแต่ละสำนักเป็นผู้วางรูปแบบในการบริหาร แต่โดยภาพรวมแล้วสำนักเรียนส่วนใหญ่จะมีโครงสร้างคล้ายๆ กัน นำไปประยุกต์ใช้กับสำนักเรียนของตนเองได้

๒.๓ ปัจจัยที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

๒.๓.๑ หลักทฤษฎีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

การทำภารกิจจัดการศึกษานั้นเป็นการทำงานเชิงระบบ คือมีตัวป้อน เช่นผู้เรียน บุคลากรและวัสดุต่างๆ มีกระบวนการที่เป็นการประสานสัมพันธ์ระหว่างตัวป้อนต่างๆ ให้เกิดการทำงานที่ เรียกว่า การจัดการเรียนการสอนเพื่อไปสู่เป้าหมายและมีผลผลิต^{๖๐} ดังนั้นในการจัดการศึกษาจึงมุ่งเน้นคุณภาพเพื่อให้คนมีชีวิตอย่างมีความสุข การจัดการศึกษาจะบรรลุเป้าหมายและมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดนั้น ต้องย้อนกลับมาดูที่ผลผลิตของหลักสูตร นั่นคือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน และจำนวนนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาจากหลักสูตรดังกล่าว โดยทั่วไปผลสัมฤทธิ์ (Achievement) หมายถึง ขนาดของความสำเร็จที่ได้จากการทำงานที่ต้องอาศัยความพยายามจำนวนหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นผลมาจากการกระทำที่อาศัยความสามารถทางร่างกายหรือสมอง ดังนั้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจึงเป็นขนาดของความสำเร็จที่ได้จากการเรียน โดยอาศัยความสามารถเฉพาะตัวของแต่ละบุคคลตัวที่บ่งชี้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอาจได้มาจากการบวนการที่ไม่ต้องอาศัยการทดสอบ เช่นการสังเกต หรือการตรวจการบ้าน หรืออาจเป็นเกรดที่ได้ที่โรงเรียน ซึ่งต้องอาศัยวิธีที่ซับซ้อนและช่วงเวลาในการประเมินอันยาวนาน หรือ อีกวิธีหนึ่งอาจวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทั่วไปเพียงครั้งเดียว นอกจากนี้ได้มีผู้ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้หลายคนดังนี้

^{๕๙} กิรติ ศรีวิเชียร, ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับผลการเรียนของนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๘), หน้า ๑๓๑.

^{๖๐} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ, คุณภาพโรงเรียนเอกชนที่พึงประสงค์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒), หน้า ๑

ไพศาล หวังพานิช กล่าวว่า^{๖๑} ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึงคุณลักษณะและความสามารถของบุคคลอันเกิดจากการเรียนการสอน เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและประสบการณ์ของการเรียนรู้ที่เกิดจากการฝึกอบรม หรือเกิดจากการสอน

อภิญา รัตนมงคลมาส อธิบายว่า^{๖๒} ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความสามารถทางการแสดงออกซึ่งความสำเร็จของบุคคลในการเข้าถึงความรู้ใดๆซึ่งสามารถซึ่งสามารถวัดด้วยแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทั่วไป

จากความหมายที่ได้กล่าวมาแล้วพอสรุปได้ว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความรู้ความสามารถของบุคคลซึ่งได้มาจากการเรียนรู้ การศึกษา ค้นคว้า และความสามารถในการนำความรู้ไปใช้ในการแก้ปัญหาและศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถวัดได้ด้วยเครื่องมือหรือแบบทดสอบ หรือการสังเกตพฤติกรรมและความสำเร็จด้านอื่น ๆ ประกอบกัน โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นส่วนสำคัญในการบ่งบอกประสิทธิภาพทางการจัดการเรียนการสอนและความสำเร็จของหลักสูตรนั่นเอง

๒.๓.๒ แนวคิด เกี่ยวกับปัจจัยที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

นักจิตวิทยาและนักการศึกษาสนใจองค์ประกอบต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและยอมรับว่า การที่บุคคลมีระดับสติปัญญาเท่ากัน มิได้หมายความว่า จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเท่ากัน เพราะการที่บุคคลจะประสบความสำเร็จทางการเรียนได้ดีเพียงใดขึ้นอยู่กับองค์ประกอบทางด้านสติปัญญา และองค์ประกอบที่ไม่ใช่สติปัญญา ดังที่ Havighurst^{๖๓} ได้กล่าวถึงข้อสรุปของเทอร์แมน (Terman) ว่า ความแตกต่างของความสำเร็จของแต่ละบุคคลที่มีระดับสติปัญญาเท่ากัน ส่วนใหญ่เนื่องมาจากองค์ประกอบที่ไม่ใช่ สติปัญญา ดังที่ Prescott ได้สรุปองค์ประกอบที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ดังนี้

๑. องค์ประกอบด้านร่างกาย ได้แก่ อัตราการเจริญเติบโตของร่างกาย สุขภาพของร่างกาย ข้อบกพร่องทางร่างกาย และลักษณะท่าทางของร่างกาย

^{๖๑} ไพศาล หวังพานิช, การวัดผลการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักทดสอบการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๖), หน้า ๗.

^{๖๒} อภิญา รัตนมงคลมาส, กลุมผลประโยชน์และกลุมกอดัน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑.

^{๖๓} Havighurst, R J. **Developmental Task and Education**, (3rd ed. New York : Longman, 1972), หน้า ๒๗.

๒. องค์ประกอบด้านความรัก ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดา ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาและบุตร ความสัมพันธ์ระหว่างบุตรและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว

๓. องค์ประกอบด้านวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเป็นอยู่ของครอบครัว สภาพแวดล้อมทางบ้าน การอบรมทางบ้านและฐานะทางบ้าน

๔. องค์ประกอบด้านความสัมพันธ์ในหมู่เพื่อนวัยเดียวกัน ได้แก่ ความสัมพันธ์กับเพื่อนวัยเดียวกัน

๕. องค์ประกอบด้านพัฒนาการตน ได้แก่ สติปัญญา ความสนใจ เจตคติ แรงจูงใจ

๖. องค์ประกอบด้านการปรับตัว ได้แก่ ปัญหาการปรับตัว การแสดงอารมณ์

Bloom^{๖๔} ได้ทำการศึกษาวิจัยตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนพบว่า มีตัวแปร ๓ ประการที่เกี่ยวข้องคือ

๑. พฤติกรรมด้านความรู้ความคิด หมายถึง ความสามารถทั้งหลายของผู้เรียนซึ่งประกอบด้วยความสามารถ พื้นฐานความรู้เดิมของผู้เรียนและความถนัด

๒. คุณลักษณะทางด้ายจิตใจ หมายถึง สภาพการณ์ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ใหม่ ได้แก่ ความสนใจ เจตคติต่อเนื้อหา สถาบัน ระบบการเรียนการสอน และการยอมรับความสามารถของตนเอง

๓. คุณภาพการสอน หมายถึง ประสิทธิภาพของผู้เรียนจะได้รับผลสำเร็จในการเรียนรู้ ได้แก่ การได้รับคำแนะนำ การมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน การเสริมแรงจากครู การแก้ไขข้อบกพร่องและการรู้ผลสะท้อนกลับของการกระทำของตนว่าถูกต้องหรือไม่

ไพศาล หวังพานิช^{๖๕} ได้กล่าวถึง ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่าคุณลักษณะและความสามารถของบุคคลอันเกิดจากการเรียนการสอนเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ที่เกิดจากการฝึกฝนอบรมหรือการสอน การวัดผลสัมฤทธิ์ ของบุคคลว่า เรียนรู้เท่าไร มีความสามารถชนิดใด

^{๖๔} Bloom, Benjanim. S. **Human Characteristics and School Learning**, (5th ed, New York: Kingsport Press, 1976), หน้า ๑๓๕.

^{๖๕} ไพศาล หวังพานิช, **การวัดผลการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักทดสอบการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๖), หน้า ๕.

สุรพันธ์ ตันศรีวงษ์^{๖๖} ได้จัดกลุ่มปัญหาที่มีผลกระทบต่อการเรียนการสอนซึ่งจะทำให้มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดังนี้

๑. ปัญหาเกี่ยวกับนักเรียน ความพร้อมในการเรียน ความสามารถของตัวนักเรียนเอง และแม้กระทั่งความแตกต่างระหว่างบุคคลก็เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ อันอาจทำให้การเรียนของนักเรียนไม่สามารถประสบความสำเร็จ ซึ่งปัจจัยที่ทำให้บุคคลแตกต่างกันนั้นเกิดจาก ๒ สาเหตุใหญ่ๆคือ ทางด้านกรรมพันธุ์ ได้แก่ ระดับสติปัญญา อันตราการเจริญเติบโต ความบกพร่องทางร่างกาย ทางจิตและทางสมอง ทางด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ฐานะความเป็นอยู่ การอบรมเลี้ยงดู การให้การศึกษา สภาพสังคม อาหารการกิน

๒. ปัญหาเกี่ยวกับตัวผู้สอน ซึ่งอาจจะจำแนกลักษณะของปัญหาที่เกี่ยวกับตัวผู้สอนได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับความไม่แจ่มแจ้งของเนื้อหาในหลักสูตร ผู้สอนไม่มีความตั้งใจสอน ผู้สอนขาดทักษะในการสอน

๓. ปัญหาในด้านการจัดการและการบริหารงานในสถานศึกษา ปัญหาด้านนี้เป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีผลอย่างมากต่อการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ ปัญหาด้านสภาพแวดล้อม ด้านงบประมาณ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับผู้สอน ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

๔. ปัญหาด้านหลักสูตร ได้แก่ เป้าหมายของหลักสูตรไม่ชัดเจน กระบวนการในการสร้างหลักสูตรไม่ถูกต้องตามหลักและวิธีการ ขาดการประสานงานของหน่วยงานต่างๆ หลักสูตรไม่สนองต่อความต้องการของตลาดแรงงาน เป็นต้น

จากการศึกษาทฤษฎีและแนวคิดที่กล่าวมา พบว่า แต่ละทฤษฎีแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน แตกต่างกันไป จะเห็นได้ว่ามีองค์ประกอบหรือปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่หลากหลาย มีมากกว่าที่จะประกอบด้วยองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เมื่อสรุปเป็นปัจจัยหลักๆจะได้ว่าปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนนั้น ประกอบด้วย ปัจจัยเกี่ยวกับตัวนักเรียน ปัจจัยเกี่ยวกับครูผู้สอน ปัจจัยเกี่ยวกับทรัพยากรเพื่อการเรียนการสอน ปัจจัยเกี่ยวกับการบริหารและการบริการของโรงเรียน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นจะต้องศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยเหล่านั้นต่อไป

สุภาพรณ โคตรจรัส^{๖๗} ได้กล่าวถึง องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนั้น แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้

^{๖๖} สุรพันธ์ ตันศรีวงษ์, วิธีการสอน ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, ๒๕๓๑), หน้า ๒-๕.

๑. องค์ประกอบด้านคุณลักษณะเกี่ยวกับตัวผู้เรียน ประกอบด้วย

๑) องค์ประกอบด้านปัญญา ได้แก่ เชวณปัญญา ความถนัด ความรู้พื้นฐาน หรือความรู้เดิมของนักเรียน

๒) องค์ประกอบด้านอารมณ์ ได้แก่ แรงจูงใจในการเรียน ความสนใจ ทักษะคิด และนิสัยในการเรียน ความนึกคิดเกี่ยวกับตน การปรับตัว และลักษณะทางบุคลิกภาพอื่นๆ

๒. องค์ประกอบทางด้านสภาพแวดล้อม ได้แก่ วัฒนธรรมกลุ่ม สิ่งแวดล้อมทางครอบครัว ที่อยู่อาศัย ความคาดหวังของบิดามารดา ลักษณะและบรรยากาศของสถานที่เรียน รวมทั้งหลักสูตร และคุณภาพของการสอน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง คุณลักษณะความสามารถของบุคคลที่พัฒนาขึ้นจากผลของการเรียนการสอน การฝึกฝน อบรมและประสบความสำเร็จในด้านความรู้ ทักษะ และสมรรถภาพด้านต่างๆ

๒.๓.๓ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ในตอนนี้ได้รวบรวมแนวคิด เกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รวมทั้งการจัดการศึกษาในสถาบันการศึกษาให้ดีขึ้นคุณภาพเพื่อสร้างคนที่มีคุณภาพ จะประสบผลสำเร็จอย่างเต็มที่หรือไม่นั้น สามารถพิจารณาได้จากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ซึ่งเป็นผลผลิตของสถาบันการศึกษานั้นๆ จากการศึกษาเอกสาร และค้นคว้าผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนจะอยู่ในระดับใดนั้นมีส่วนที่ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลัก ๔ ด้าน ดังนี้

๑. ปัจจัยด้านหลักสูตร

ความหมายของหลักสูตร

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้หลายทัศนะ ดังนี้

กาญจนา คุณารักษ์^{๖๘} ได้ให้ความหมายไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง ประสิทธิภาพทั้งมวลที่จัดขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้หลักสูตร ซึ่งหมายถึงทั้งที่เป็นข้อกำหนดการสอนและส่วนที่เป็นกระบวนการทั้งปวง เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามข้อกำหนดนั้น

^{๖๗} สุภาพรรณ โคตรจรัส, “สุภาพจิต”จิตวิทยานการดำรงชีวิต, เล่มที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๒๖๐.

^{๖๘} กาญจนา คุณารักษ์, หลักสูตรและการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๐), หน้า ๑๑.

สันต์ ธรรมบำรุง^{๖๕} ได้ให้ความหมายไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง กิจกรรม หรือ ประสบการณ์กิจกรรมการเรียนการสอนของครูที่จัดให้แก่นักเรียน

สนอง ศิริกุลวัฒนา และคณะ^{๖๖} ได้ให้ความหมายไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง รายวิชา กิจกรรม ประสบการณ์ต่าง ๆ ซึ่งทางโรงเรียนได้จัดให้แก่ นักเรียน อาจจะเป็นทั้งในห้องเรียนหรือนอกห้องเรียนก็ได้ ฉะนั้น กิจกรรมต่าง ๆ ย่อมมีความสัมพันธ์กันกับหลักสูตรโดยใกล้ชิด

ธีราร บัวศรี^{๖๗} ได้ให้ความหมายไว้ว่า หลักสูตร คือ แผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหา กิจกรรม และประมวลประสบการณ์ในแต่ละโปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามจุดหมายที่กำหนดไว้

ไพฑูรย์ ธีรโพธิ์^{๖๘} ได้ให้ความหมายไว้ว่า หลักสูตร คือ แผนการจัดประมวล ประสบการณ์ให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาไปตามแนวที่พึงประสงค์จาก ความหมาย และส่วนประกอบดังกล่าวสรุปได้ว่า หลักสูตร คือ เนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียน การสอน โครงสร้างของเนื้อหา หรือประมวลประสบการณ์ทั้งหลายที่จัดไว้ให้แก่ผู้เรียนโดยสามารถยืดหยุ่น และเปลี่ยนแปลงหลักสูตรในระดับรายวิชาให้สอดคล้อง และเหมาะสมกับความต้องการของชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ตามหลักสูตร และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ความสำคัญของหลักสูตร

มีนักวิชาการกล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรเอาไว้ดังนี้

สุมน อมรวิวัฒน์^{๖๙} ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรในการจัดการเรียนการสอนไว้ว่า หลักสูตรจะเป็นตัวกำหนดจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ นั่นคือกำหนดจุดหมายปลายทางหรือลักษณะของผู้เรียนที่จะเป็นผลผลิตของการศึกษา เช่น ผู้เรียนควรจะได้เรียนรู้อะไร มีทักษะอะไร ตลอดทั้ง

^{๖๕} สันต์ ธรรมบำรุง, หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เกรียงศักดิ์การพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๖.

^{๖๖} สนอง ศิริกุลวัฒนา และคณะ, คู่มือสอบบรรจุครู สปช. ๔๑, (กรุงเทพมหานคร : พัฒนาหลักสูตร, ๒๕๔๑), หน้า ๘๐.

^{๖๗} ธีราร บัวศรี, ทฤษฎีหลักสูตรการออกแบบและพัฒนา, (พิมพ์ครั้งที่ ๒), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธนรัชการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๗.

^{๖๘} ไพฑูรย์ ธีรโพธิ์, เอกสารประกอบการสอนกิจกรรมร่วมหลักสูตร, (เพชรบุรี : คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๔๔), หน้า ๒๗.

^{๖๙} สุมน อมรวิวัฒน์, หลักสูตรและการสอนระดับประถมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๘๒.

บุคลิกภาพและเจตคติควรเป็นอย่างไร อย่างไรก็ตามหลักสูตรจะถูกกำหนดโดยเป้าหมายทางการศึกษาอีกทางหนึ่ง เป้าหมายทางการศึกษาจะพยายามอธิบายถึงผลผลิตทางการศึกษาอย่างกว้าง ๆ ในขณะที่หลักสูตรจะกำหนดในรายละเอียดถึงจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ ที่จะต้องเกิดขึ้นในระหว่างกระบวนการเรียนการสอน

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์^{๓๔} ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรว่า หลักสูตรเป็นเครื่องชี้นำทางในการจัดความรู้และประสบการณ์แก่ผู้เรียน ซึ่งครูจะต้องปฏิบัติตามเพื่อให้ผู้เรียน ได้รับการศึกษาที่มุ่งสู่จุดหมายเดียว

กาญจนา คุณารักษ์^{๓๕} ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรว่า หลักสูตรเปรียบเสมือนแผนที่การเรียนการสอน เป็นแบบตัวชี้นำความสำเร็จของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่สร้างขึ้น โดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านเนื้อหาการบริหารโรงเรียน โดยสอดคล้องกับนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ตลอดจนความต้องการของชุมชน ประเทศ และความต้องการของผู้เรียน เพื่อสร้างคุณลักษณะของประชาชนในชาติให้มีความรู้และศักยภาพ

นิภา เพชรสม^{๓๖} ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า

๑. หลักสูตร เป็นเสมือนเป้าหมายลอมพลเมืองดีและมีคุณภาพ เนื่องจากผู้เรียนหรือประชาชนคือผลิตผลของการศึกษา ดังนั้น คุณภาพของประชาชนจะดีหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับหลักสูตรว่าต้องการให้ผู้ผ่านการศึกษามีคุณลักษณะอย่างไร หลักสูตรจึงเปรียบเสมือนกับเป้าหมายบุคคล

๒. หลักสูตร เป็นโครงการและแนวทางในการให้การศึกษา เพราะหลักสูตรจะบอกให้ทราบว่า การจัดการศึกษามีวัตถุประสงค์อย่างไร และในการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์นั้น จะต้องจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์อะไร จัดการเรียนการสอนอย่างไร สิ่งเหล่านี้จะทำให้เห็นภาพรวมของการจัดการศึกษาของชาติว่ามุ่งไปในทิศทางเดียวกัน

^{๓๔} ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. การพัฒนาหลักสูตร:หลักการและแนวทางปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), (ถ่ายเอกสาร), หน้า ๑๑.

^{๓๕} กาญจนา คุณารักษ์, หลักสูตรและการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๔.

^{๓๖} นิภา เพชรสม, หลักสูตรและการสอนเพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคคล, (เพชรบุรี :สถาบันราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๔๒), หน้า ๔๒.

๓. หลักสูตรเป็นแนวทางไปสู่การปฏิบัติงานของครู เพราะหลักสูตรจะบอกให้รู้ว่าควรพัฒนาผู้เรียนในด้านใดบ้าง จะสอนผู้เรียนด้วยเนื้อหาอะไร และควรจัดกิจกรรมหรือประสบการณ์ใดให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

๔. หลักสูตร เป็นมาตรฐานของการศึกษา ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ประการ คือ

๑) มาตรฐานประการแรก สถาบันการศึกษาหรือโรงเรียนจะต้องสอนให้ถึงมาตรฐานที่หลักสูตรกำหนดไว้

๒) มาตรฐานประการที่สอง หมายความว่า หลักสูตรจะเป็นเกณฑ์มาตรฐานให้ทุกสถาบันการศึกษาที่จัดตั้งขึ้นด้วยวัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน

๕. หลักสูตร เป็นสิ่งบ่งชี้ถึงความสำเร็จก้าวหน้าของประเทศ เนื่องจากการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน ดังนั้น ประเทศใดจัดการศึกษาโดยมีหลักสูตรที่เหมาะสม ทันต่อเหตุการณ์และการเปลี่ยนแปลง สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ย่อมได้กำลังคนที่มีประสิทธิภาพ ทำให้การพัฒนาสังคมและประเทศชาติเป็นไปอย่างได้ผลดียิ่ง

กรมวิชาการ^{๓๓} กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรว่า มีความสำคัญต่อการช่วยพัฒนาผู้เรียนในทุก ๆ ด้าน สามารถชี้แนะให้ผู้บริหาร ครู อาจารย์ ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ได้พยายามจัดประมวลประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองในด้านความรู้ทักษะ คุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์บรรลุตามจุดหมายของการศึกษา

จากความหมายและส่วนประกอบดังกล่าวสรุปได้ว่า หลักสูตรมีส่วนสำคัญต่อการช่วยพัฒนา ผู้เรียนให้เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น เป็นแม่บทช่วยชี้แนะให้ผู้บริหาร และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องนำไปจัดประมวลประสบการณ์ได้ถูกต้องตรงตามความต้องการของผู้เรียน จากกระบวนการและส่วนประกอบของทฤษฎีหลักสูตร ผู้วิจัยจึงได้นำหลักสูตรมาเป็นประเด็นศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ พร้อมทั้งนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย เนื่องจากเห็นว่า การบริหารจัดการศึกษาจะประสบผลสำเร็จนั้น จะต้องอาศัยหลักสูตรมาเป็นกรอบสำหรับจัดโอกาสการเรียนรู้หรือประสบการณ์ที่คาดหวังแก่ผู้เรียน สอดคล้องกับปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์^{๓๔} ได้กล่าวไว้ว่า หลักสูตรเป็นหลักและหัวใจของการจัดการเรียนการสอนเพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการศึกษา ทำให้การศึกษาดำเนินไปสู่เป้าหมายที่วางไว้และทำให้การศึกษามีประสิทธิภาพ

^{๓๓} กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ, การจัดการศึกษาระดับประถม มัธยม และอาชีวศึกษาของไทยในศตวรรษหน้า, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๔๕), หน้า ๑.

^{๓๔} ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การบริหารงานวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมกรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๕), หน้า ๓๘-๓๙.

๒. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา

สิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา หมายถึง สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ หรือที่มนุษย์ได้คิดขึ้นเพื่อกำหนดอนาคตของการจัดการ บริการและประสานงานของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลให้ดำเนินการเกี่ยวกับอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อม คือดำเนินการกำหนดความมุ่งหมายของแผนงาน โครงการ และงานที่เกี่ยวกับอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้นซึ่งมีอิทธิพลต่อบุคคล โดยผู้บริหารต้องใช้ศาสตร์และศิลปะในการดำเนินการใช้ ทรัพยากรต่าง ๆ ให้เป็นไปตามขั้นตอนของการบริหาร ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วกันทุกฝ่าย

สภาพแวดล้อมในห้องเรียน หมายถึง สถานที่และบุคคลภายในวัดที่ นักเรียนพำนักอยู่ ขณะศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม การศึกษาเล่าเรียนจะประสบความสำเร็จได้ก็ต้องอาศัยปัจจัยคือการจัดห้องเรียนให้ถูกส่วน หมายความว่า ต้องจัดสิ่งแวดล้อมหรือบรรยากาศในชั้นเรียนให้น่าเรียน ห้องเรียนต้องสะอาด สงบร่มเย็น อากาศถ่ายเทได้สะดวก ปราศจากเสียงรบกวน ควรจัดให้เป็นธรรมชาติหรือให้ใกล้เคียงธรรมชาติมากที่สุด เพราะบรรยากาศในชั้นเรียนก็เป็นตัวแปรที่สำคัญที่จะช่วยให้การเรียนการสอนประสบความสำเร็จได้เช่นกัน ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา อาคารสถานที่

สภาพของสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในการศึกษาเล่าเรียนที่ดี มีลักษณะ ๔ ประการ คือ

- ๑) ความสงบ
- ๒) ความใกล้ชิดกับธรรมชาติ
- ๓) ความแปลกใหม่และเปลี่ยนแปลงไม่จำเจ
- ๔) ความสะอาดมีระเบียบและเรียบง่าย

๓. ปัจจัยด้านพฤติกรรมการสอนของครูผู้สอน

สังคมโลกเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาวะวิกฤติ สังคมไทยซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโลกจึงเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย เมื่อการศึกษาเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาและพัฒนามนุษย์ ดังนั้น การศึกษาไทยจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ ทำให้เกิดการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งหัวใจของการปฏิรูปการศึกษา คือการปฏิรูปการเรียนรู้ ในขณะที่หัวใจการปฏิรูปการเรียนรู้คือ การปฏิรูปไปสู่การยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งผลให้พฤติกรรมการสอนของครูต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่การสอนแบบยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยผู้บริหารโรงเรียนต้องสามารถบริหารการเปลี่ยนแปลงให้ได้ ตัวแปรที่ทำให้ปัจเจกบุคคลมีความสามารถในการบริหารการเปลี่ยนแปลงต่างกันคือ คุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนที่สัมพันธ์กับความสามารถในการบริหารการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนของ

ครูผู้สอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม และครูผู้สอนที่ดีก็จะต้องมีการปรับพฤติกรรมการสอนแบบ
เก่าๆ ให้ทันสมัยเพื่อเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อผู้เรียนให้เกิดการกระตุ้นการเรียนรู้

คุณสมบัติของครูผู้สอนที่ดี

๑) มีความกรุณาเป็นพื้นฐานของจิต สงสารศิษย์เพราะศิษย์อยู่ในภาวะมืด การสอนนั้น
มุ่งช่วยศิษย์ให้พ้นจากความทุกข์

๒) ไม่ถือตัว ไม่หยิ่งโส ถ้าเพื่อความรู้ของศิษย์แล้วไปไหน ๆ ก็ได้ นั่งที่ไหนก็ได้ พบ
กับใคร สนทนากับใครก็ได้

๓) มีความอดทนใจเย็น แม้จะถูกรุกรานด้วยคำหยาบคายก็ตาม

๔) มีความยุติธรรมไม่เห็นแก่หน้า คือไม่มีความลำเอียงเพราะรักหรือกลัว

๕) มีความรอบคอบ พิจารณาอย่างถี่ถ้วน ไม่ตัดสินใจอย่างหุนหันพลันแล่น

๖) มีความประพฤตินำเคารพบูชา ครูไม่ใช่ผู้ให้ความรู้แก่ศิษย์อย่างเดียวแต่เป็น
แบบอย่างทางความประพฤติแก่ศิษย์ด้วย

๗) รู้จักภูมิปัญญาของนักเรียน ครูต้องรู้จักระดับสติปัญญาของนักเรียนว่าสูง – ต่ำแค่ไหน

การเตรียมการสอน

การวางแผนและการเตรียมการสอน เป็นการกำหนดไว้ล่วงหน้าว่า จะสอนใคร ใน
เนื้อหาใดสอนเมื่อใด สอนอย่างไร และเพื่อให้เกิดอะไร ซึ่งเมื่อถึงเวลาดังกล่าวจะดำเนินการสอน
ตามที่วางแผนไว้ ผู้สอนจะต้องคิดวางแผนและเตรียมการสอนอย่างละเอียด รอบคอบ เหมาะสม
เพื่อให้สามารถดำเนินการสอนตามที่กำหนดไว้ได้อย่างได้ผลดี การวางแผนและเตรียมการสอนมี
หลายลักษณะ เช่น การวางแผนระยะสั้น ระยะปานกลาง ระยะยาว วางแผนเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

วางแผนครอบคลุมทุกเรื่อง

การเตรียมการสอนมีประโยชน์ดัง วารี ภูเสตร^{๗๕} กล่าวว่าผู้สอนส่วนใหญ่มักจะไม่ได้ทำ
การเตรียมการสอน อาจจะเนื่องจากไม่เห็นความสำคัญหรืออ้างว่าไม่มีเวลาเป็นเรื่องยุ่งยาก ซึ่งที่จริง
แล้วการเตรียมการสอนเป็นสิ่งที่จำเป็น และมีความสำคัญยิ่งต่อการจัดการเรียนการสอน ให้มี
ประสิทธิภาพ การเตรียมการสอนมีประโยชน์พอสรุปได้ ดังนี้^{๗๖}

^{๗๕} วารี ภูเสตร, การพัฒนากระบวนการเรียนการสอน, (จันทบุรี : สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี,
๒๕๔๒), หน้า ๑๒๗.

^{๗๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๗.

๑. ช่วยให้ผู้สอนมองเห็นทิศทางการสอนที่แน่นอน และมองเห็นกระบวนการสอนที่ต่อเนื่อง ชัดเจน

๒. ช่วยให้ผู้สอนเกิดความมั่นใจในการสอนสามารถจัดกิจกรรม และประสบการณ์ได้ตามจุดประสงค์ มีลำดับขั้นตอนไม่สับสน

๓. ผู้สอนมีเวลาจัดกิจกรรม สื่อการสอนล่วงหน้า

๔. สามารถเตรียมการแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในการสอนได้ เอาไว้ล่วงหน้า

๕. สามารถติดต่อประสานงานกับบุคคลต่างๆ และแหล่งวิทยาการไว้ล่วงหน้าจะได้ไม่เกิดปัญหาการขาดวิทยาการ

๖. ช่วยผู้สอนให้ทำการสอนได้ทันเวลา

๗. ช่วยผู้สอนในการเตรียมผู้เรียนล่วงหน้าก่อนเข้าสู่บทเรียนใหม่ในบางบทเรียน เพื่อจะไม่เกิดปัญหาด้านความพร้อมของผู้เรียน

๘. ผู้สอนคนอื่นสามารถนำแผนการสอนที่เตรียมไว้แล้ว ไปใช้ได้ทันทีถ้ามีความจำเป็นที่ผู้สอนตัวจริงไม่อยู่

๙. เป็นเอกสารปฏิบัติงานของผู้สอน เป็นหลักฐานที่ใช้สำหรับปรับปรุงแก้ไขในการสอนครั้งต่อไป

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน หมายถึง การปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้การสอน เพื่อให้การสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และการเรียนรู้บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

ความสำคัญของกิจกรรมการเรียนรู้การสอน อากรณี ใจเที่ยง กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนรู้การสอนเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้การสอน เพราะกิจกรรมทั้งของผู้เรียนและผู้สอนที่เหมาะสมจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง มีความสำคัญ ดังนี้^{๔๐}

๑. กิจกรรมช่วยสร้างความสนใจของเด็ก

๒. กิจกรรมจะเปิดโอกาสให้นักเรียนประสบความสำเร็จ

๓. กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตย

๔. กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังความรับผิดชอบ

๕. กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังและส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

๖. กิจกรรมจะช่วยให้นักเรียนได้มีการเคลื่อนไหว

๗. กิจกรรมจะช่วยให้นักเรียนได้รู้สึกสนุกสนาน

^{๔๐} อากร ใจเที่ยง, หลักการสอน, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๑.

๘. กิจกรรมจะช่วยให้นักเรียนเห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล

จากทฤษฎีการสอนของครูดังกล่าวมา สรุปความว่าครูจะต้องมีการพัฒนาการสอนให้ทันสมัย สามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ ในการสอนได้ดี เพื่อเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ ในกระบวนการเรียนการสอนของครูผู้สอน

๔. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

ความหมายของการมีส่วนร่วม

มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า

คูจลาห์ (Dougla.)^{๘๒} กล่าวถึงความหมายของการมีส่วนร่วม ว่าเป็นคำที่มีความหมายกว้างและใช้ในบทที่แตกต่างกัน นักการศึกษาได้ใช้คำนี้ในการอ้างอิงถึงสภาพการมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ กิจกรรม หรือโครงการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา นักรัฐศาสตร์ใช้คำนี้ในความหมายของการเข้าร่วมกับสถาบันทางการเมืองของชุมชน เช่น การไปออกเสียงเลือกตั้ง นักสังคมวิทยาใช้ความหมายของการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ส่วนกลุ่มอื่น ๆ ใช้คำนี้ในความหมายของการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ

หวัง (Whang.)^{๘๓} ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึงกระบวนการในการเข้าไปดำเนินงานของบุคคล หรือของกลุ่มเพื่อได้สะท้อนถึงความสนใจของตนหรือเพื่อให้การสนับสนุนทางด้านกำลังงาน หรือทรัพยากรต่อสถาบัน/ระบบที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตพวกเขา

สหประชาชาติ^{๘๔} (United Nations) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึงการสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชน และสมาชิกในสังคมที่กว้างกว่าสามารถเข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือและเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนา รวมทั้งมีส่วนได้รับประโยชน์จากผลการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน

^{๘๒} Dougla, M. Some Perspective on the Phenomenon of Participation, (**Adult Education Journal**, ๑๕๗๐), หน้า ๕๐.

^{๘๓} Whang, In Joung, **Management of Rural Change in Korea : The Samuel Undoing**. (Seoul : Seoul National University Press, ๑๕๘๑), หน้า ๕๑-๕๒.

^{๘๔} United Nations, **Department of International Economic and Social Affairs**, Popular Articulation as a Strategy for Promoting Community Level Action and National Development Report of the Meeting or the Idaho Group of Experts , Held at UN. P.๕. (New York : United Nations, ๑๕๘๑), หน้า ๕.

มิดเกลย์, ฮาร์ดิมาน และนารีน^{๘๕} (Midgley, Hardiman and Narine) ให้ความหมายของการปฏิบัติการของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง ความเชื่อมั่นในตนเอง ความมีอิสระในตนเอง และการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยโครงการนั้นจะประสบความสำเร็จเมื่อชุมชนเป็นผู้กำหนดความต้องการและใช้ประโยชน์จากโครงการนั้นอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเมื่อบุคคลภายนอกที่เข้ามาเกี่ยวข้องได้ถอนตัวออกไปแล้วโครงการนั้น ๆ ก็ยังคงดำรงอยู่ต่อไป

ประโยชน์และความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน

มีนักวิชาการหลายท่านที่ได้กล่าวถึงความสำคัญ และประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษา ซึ่งมีส่วนช่วยในการจัดการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จไว้ดังนี้

ธงชัย สันติวงษ์ กล่าวว่า^{๘๖} การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในชุมชนนั้น ทำให้ประชาชนได้ทำงานร่วมกันและเรียนรู้ถึงทักษะหรือความคล่องแคล่วในการจัดการชุมชนในขณะที่ได้ร่วมงานพัฒนาชุมชนของตน

ยูวัฒน์ วุฒิเมธี กล่าวว่า^{๘๗} สาระสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นหมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจการเข้าร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบมาถึงตัวประชาชนเอง การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นแนวคิดทางยุทธศาสตร์ของหลักการพัฒนาชุมชนที่จะทำให้ประชาชนบังเกิดมีความศรัทธาในตัวเอง (Self-reliance) ความเชื่อมั่นในตัวเอง (Self-confidence) ความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of belonging) ในการดำเนินการตามโครงการพัฒนาต่าง ๆ ในชุมชนซึ่งจะนำไปสู่ความสามารถ และประสิทธิภาพในการปกครองตนเองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชน

ดิน ปรัชญพฤทธิ และอิสระ สุวรรณบล^{๘๘} ได้กล่าวถึงผลการวิจัยของประจักษ์ของลิเคิร์ท (Likert) เกี่ยวกับระบบการมีส่วนร่วม (Participative group) พบว่า หากหน่วยงานธุรกิจพยายามใช้ระบบที่เปิดโอกาสให้คนงานได้เข้ามามีส่วนร่วมมากเพียงใด ก็ยิ่งทำให้ผลผลิตของ

^{๘๕} Midgley, J.A., M. Hardiman and D. Narine, **Community Participation, Social Development and the State**, (New York : Methuen, 1986), page ๒๓.

^{๘๖} ธงชัย สันติวงษ์, **องค์การและการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๐), หน้า ๔๒๐.

^{๘๗} ยูวัฒน์ วุฒิเมธี, **การพัฒนาชุมชนจากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บางกอกบลิ๊ก, ๒๕๓๔), หน้า ๖๗.

^{๘๘} ดิน ปรัชญพฤทธิ และอิสระ สุวรรณบล, **ทฤษฎีองค์การ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๔), หน้า ๔๐.

คนงานดีขึ้นและคนงานมีทัศนคติที่ดีต่อองค์กรมากขึ้นเพียงนั้น นอกจากนี้อังค์การยังสามารถลดค่าใช้จ่ายลงได้ด้วย

จากความหมายและส่วนประกอบดังกล่าวสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจหรือดำเนินการในกิจการใด ๆ ที่มีผลกระทบต่อประชาชน ในการที่มีบุคคล หรือคณะบุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องในการทำกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม โดยมีการดำเนินการร่วมกันในงานด้านกระบวนการวางแผน ร่วมดำเนินการร่วมประเมิน และร่วมปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้การปฏิบัติกิจกรรมนั้น ๆ ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ตลอดจนในการสนับสนุนในเรื่องการจัดการศึกษา

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องปัจจัยที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี วัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร มีผู้ทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้จำนวนมากพอสมควร ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบการศึกษาวิจัยพอเป็นตัวอย่าง ดังนี้

พระมหาเทวัญ วิสุทฺธิจารี (เอกจันทร)^{๔๕} ได้ศึกษาและจัดลำดับความสำคัญของปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสำเร็จการศึกษาบาลีระดับเปรียญตรี ตามความเห็นของผู้เรียนและครู ผู้สอนทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำเสนอโดยการสร้างตารางประกอบการบรรยาย พบว่า ๑) ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางวัด ด้านการสนับสนุนของเจ้าอาวาสหรือ ผู้ปกครองของวัด ซึ่งผู้เรียนเห็นว่า เจ้าอาวาสหรือผู้ปกครองของวัดได้สนับสนุนการให้รางวัลเมื่อสอบผ่าน เป็นปัจจัยสำคัญลำดับแรก ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนมีผลการเรียนที่ดีขึ้น ตรงกันข้ามถ้าไม่ได้รับการสนับสนุนหรือได้รับการสนับสนุนน้อย ก็อาจส่งผลให้ผู้เรียนมีผลการเรียนที่ต่ำลงได้ เมื่อพิจารณาความสอดคล้องของปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการศึกษาตามหลักของพระพุทธศาสนาจะเห็นว่า ปัจจัยดังกล่าว สอดคล้องกับกลวิธีและอุบายประกอบการสอนของพระพุทธเจ้า ได้แก่การลงโทษ และการให้รางวัล เมื่อมีพระภิกษุหรือผู้ฟังตั้งใจจริง ก็ทรงยกย่อง ชมเชย กล่าวชมโดยธรรม ซึ่งถือว่าเป็นการให้รางวัล ๒) ปัจจัยด้านหลักสูตร ผู้เรียนมีความเห็นว่า เนื้อหาหลักสูตรมีความเหมาะสมเป็นปัจจัยสำคัญลำดับแรก แสดงว่า เนื้อหาหลักสูตรที่ใช้ในปัจจุบันมีความเหมาะสมอยู่แล้ว ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการของการศึกษา คือ ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา ส่วนครู ผู้สอน

^{๔๕}พระมหาเทวัญ วิสุทฺธิจารี (เอกจันทร), “ปัจจัยที่มีผลต่อการสำเร็จการศึกษาบาลีระดับเปรียญตรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ก.

มีความเห็นว่า การวัดผลและการประเมินผลควรได้รับการปรับปรุง๑)ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้สอน ผู้เรียนเห็นว่า ครูผู้สอนมีความเป็นกันเองกับผู้เรียน มีความสำคัญอยู่ในลำดับแรกซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียนผลลัพธ์ทำให้ผู้เรียนมีผลการเรียนดีขึ้น ปัจจัยดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการเข้าถึงความรู้อันสูงสุดที่เรียกว่า อันติมัจจะหรือปรมัตถสัจจะ

พระมหาชลอ ชยสิทฺโธ (กาไชยา)^{๕๐} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่นำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ต่อการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี : ศึกษากรณีวัดจองคำ ตำบลบ้านหวด อำเภอหาง จังหัดลำปาง” ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ได้แก่ ปัจจัยด้านระบบและรูปแบบการบริหารการศึกษาที่สอดคล้องกับพระธรรมวินัยและทฤษฎีการบริหารงาน ๑)ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้นำที่มีความโดดเด่นและเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านคุณลักษณะ รวมทั้งเป็นผู้มีผลงานดีเด่นในด้านต่าง ๆ ๒)ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ซึ่งวัดตั้งอยู่ในทำเลที่ดี มีภูมิทัศน์ที่สวยงามและเป็นที่ตั้งของโบราณสถาน เป็นที่เจริญศรัทธาของผู้ที่เข้ามาภายในวัด ๓)ปัจจัยด้านบุคลากร โดยแต่ละฝ่ายจะปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความขยัน เสียสละและเคารพซึ่งกันและกัน ๔)ปัจจัยด้านงบประมาณ มีการจัดตั้งมูลนิธิ กองทุนการศึกษา เพื่อนำดอกผลมาใช้ในการบริหารการศึกษา รวมทั้งทุนบริจาคโดยสาธุศิษย์ของเจ้าอาวาสทั้งในและนอกประเทศ ๕)ปัจจัยด้านแรงจูงใจ มีการสร้างขวัญและกำลังใจสำหรับผู้สอนและผู้เรียนอย่างดียิ่ง เป็นต้นว่า ครูผู้สอนจะได้รับนิยภัตประจำเดือนและได้รับทุนศึกษาต่อ ผู้เรียนจะได้รับการอุปการะและทุนการศึกษาสม่ำเสมอ ๖)ปัจจัยด้านรูปแบบการเรียนการสอน มีการเรียนการสอนตลอดทั้งปี ซึ่งมุ่งเน้นให้นักเรียนสอบไล่ได้ภายในปีเดียว ๗)ปัจจัยด้านความมุ่งมั่นของเจ้าอาวาสและครูผู้สอน ซึ่งทั้งสองฝ่ายเป็นเสาหลักที่สำคัญยิ่งไม่เคยคำนึงถึงความเหนื่อยยาก มีเจตนารมณ์และศรัทธามุ่งมั่นต่อความสำเร็จของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นสำคัญ

สมชาย ไมตรี^{๕๑} ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาของพระสงฆ์ในประเทศไทย : กรณีศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีใน

^{๕๐}พระมหาชลอ ชยสิทฺโธ (กาไชยา), “ปัจจัยที่นำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ต่อการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี : ศึกษาเฉพาะกรณี วัดจองคำ ตำบลบ้านหวด อำเภอหาง จังหัดลำปาง”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๖๖

^{๕๑}สมชาย ไมตรี, “การศึกษาของพระสงฆ์ในประเทศไทย : กรณีศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี”, งานวิจัยค้นคว้าอิสระ, (สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒๖.

ปัจจุบัน มีรูปแบบและพื้นฐานการจัดการศึกษามาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๒ คือเป็นการศึกษาที่เน้นการสอบวัดผลความรู้ หรือที่เรียกว่าสอบบาลีสนามหลวงเป็นหลัก โดยมีแม่กองบาลีสนามหลวงเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการจัดสอบพร้อมกันทั่วประเทศ ส่วนการเรียนการสอนนั้น ส่วนการเรียนการสอนนั้นจะอยู่ที่ผู้เรียนหรือแต่สำนักเรียนจะดำเนินการ โดยมีเจ้าสำนักเรียนเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการทั้งการเรียนการสอน การจัดการเรื่องสถานที่ อุปกรณ์การเรียนการสอน ครูผู้สอน ตลอดจนงบประมาณในการดำเนินการสำหรับการศึกษาความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามนั้น ประเด็นที่ว่าด้วยความคิดเห็นต่อระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี พบว่า โดยภาพรวมแล้ว ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่หรือร้อยละ ๖๘.๕ ตอบว่า ระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ปัจจุบันยังมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง แต่เมื่อสอบถามในเรื่องการปรับปรุงระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีแล้ว กลับพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่หรือร้อยละ ๘๓.๔ มีความเห็นด้วยที่จะให้มีการปรับปรุงระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ถือได้ว่าความคิดเห็นทั้งสองประเด็นไม่ค่อยมีความสอดคล้องกันเท่าไรนัก แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาของคณะสงฆ์ยังคงรักษารูปแบบการศึกษาเดิมมาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบันและคณะสงฆ์จะต้องเริ่มคิดตัดสินใจในการปรับปรุงระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เพื่อให้การศึกษาระบบนี้คงอยู่ และแพร่หลายมากยิ่งขึ้นต่อไป

บุรทิน จำรัสรัฐ^{๕๒} ได้วิจัยเรื่อง “สภาพและปัญหาของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ในสำนักเรียนส่วนกลาง ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เริ่มมีเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ โดยพื้นฐานมาจากการศึกษาพระไตรปิฎกและการศึกษาภาษาบาลี มีเป้าหมายของการศึกษา เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ความเข้าใจในภาษาบาลี เพื่อให้สามารถศึกษาพระไตรปิฎกให้เข้าใจ และเป้าหมายอันดับรองคือเพื่อเป็นพื้นฐานการศึกษาในระดับสูงขึ้น สภาพของหลักสูตร ผู้บริหารและผู้เรียนมีความเห็นว่า มีความเหมาะสมและครอบคลุมเป้าหมายของการศึกษา ส่วนผู้สอนมีความเห็นว่าเนื้อหาไม่ทันสมัยไม่สอดคล้องกับสังคมยุคโลกาภิวัตน์ สภาพของการบริหารทั้งผู้บริหารและผู้สอนมีความเห็นว่า มีการกำหนดขั้นตอนการวางแผนการดำเนินงานไว้ชัดเจน สภาพของงบประมาณ ผู้บริหารเห็นว่าไม่เพียงพอและงบประมาณส่วนใหญ่ได้มาจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สภาพของอาคารสถานที่ ผู้บริหาร ผู้สอนและผู้เรียนเห็นว่า มีเพียงพอ สภาพการเรียนการสอน ผู้บริหารและผู้สอนมีความเห็นว่า ผู้สอนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและวิธีการสอนที่ผู้ใช่มากที่สุดคือ อธิบายและให้จด

^{๕๒}บุรทิน จำรัสรัฐ, “สภาพและปัญหาของการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลีในสำนักเรียนส่วนกลาง”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๓๕, หน้า ก.

สภาพของสื่อการสอน ผู้บริหารและผู้สอนพบว่า มีไม่เพียงพอ สภาพการวัดและการประเมินผล ทั้งผู้บริหารและผู้เรียนตอบว่า มีการวัดและประเมินผลทั้งระหว่างเรียนกับผู้สอนที่วัดและเมื่อสิ้นปี ตอนสอบบาลีสนามหลวง ด้านปัญหาของการศึกษา พบว่า ด้านที่ผู้เรียนเห็นว่ามีปัญหามากที่สุด คือ เนื้อหาของวิชาภาษาบาลีเรียนเข้าใจยาก ด้านผู้สอนเห็นว่ามีปัญหามากที่สุดคืองบประมาณมีไม่เพียงพอ และหน่วยงานราชการไม่ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณอย่างจริงจัง ด้านผู้สอนกับผู้เรียนเห็นว่า มีปัญหามากที่สุดคือการเรียนการสอนที่ใช้วิธีท่องจำ และด้านที่ผู้บริหารและผู้สอนเห็นว่ามีปัญหา คือประชาชนทั่วไปมองไม่เห็นความสำคัญและประโยชน์ของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ส่วนด้านที่ทั้งผู้บริหาร ผู้สอนและผู้เรียน เห็นว่า มีปัญหา คือมีผู้เรียนสอบตก ด้านความต้องการทางการศึกษาของผู้เรียน พบว่า ส่วนใหญ่มีความต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยทั่ว ๆ ไป รองลงมาคือ ศึกษาความรู้เฉพาะด้าน เช่น ภาษา คอมพิวเตอร์ เป็นต้น และต้องการศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยสงฆ์ จึงควรมีการเพิ่มงบประมาณการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีให้เพียงพอกับความจำเป็น ผู้สอน ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า การเรียนการสอนควรเน้นความเข้าใจมากกว่าการจำ และผู้เรียนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า การวัดและประเมินผลควรมีการสอบซ่อม

กรมการศาสนา^{๕๓} การศึกษาผลการวิจัยของกรมการศาสนา ปีงบประมาณ ๒๕๓๕-๒๕๔๒ การวิจัยเรื่องการพัฒนา รูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เป็นการศึกษา การดำเนินงานการจัดการศึกษา เพื่อนำไปสู่การพัฒนา รูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ที่พึงประสงค์และเกิดประสิทธิภาพสูงสุด กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารพระจริยา นิเทศก์ ครูผู้สอน ผู้เรียน และผู้ทรงคุณวุฒิ เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสำรวจ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และจากการวิเคราะห์เอกสารรายงานการจัดการศึกษา พระปริยัติ ธรรมแผนกบาลี ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ ๑) สำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี มีอยู่กระจาย ทุกภูมิภาคของประเทศ จำนวนสำนักเรียนและผู้เรียนแผนกบาลี สูงสุด ได้แก่ ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้มีจำนวนน้อยที่สุด ๒) จำนวนผู้เรียนในชั้นประโยค ๑-๒ มีมาก ที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๕๕ ผู้เรียนมีช่วงอายุตั้งแต่ ๑๐-๓๕ ปีขึ้นไป สัดส่วนครูต่อผู้เรียน เท่ากับ ๑:๑๐ ๓) โครงสร้างการบริหารของสำนักเรียน มีรูปแบบที่หลากหลายขึ้นอยู่กับขนาดและความพร้อมของ แต่ละสำนัก การจัดการเรียนการสอน การบริหาร และการกำหนดกฎเกณฑ์ ระเบียบต่าง ๆ ในการ ดำเนินงานการศึกษาขึ้นอยู่กับผู้บริหารของแต่ละสำนักเรียน ยกเว้นในเรื่องหลักสูตรการวัดผล การศึกษา มีแม่กองสนามหลวงเป็นผู้รับผิดชอบ ๔) คุณภาพการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

^{๕๓} กรมการศาสนา, การศึกษาของพระสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๒), หน้า ๖๗.

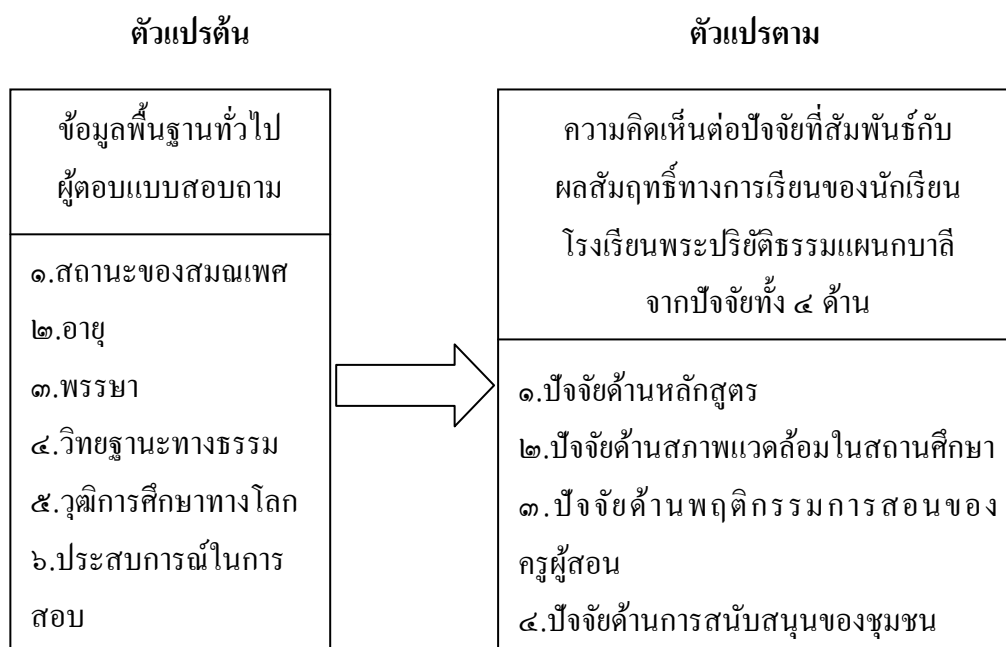
ผู้เรียนที่ผ่านการสอบในแต่ละระดับสังคมยอมรับว่าเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะผู้สำเร็จปริญญาธรรม ๕ ประโยค มี วิทยฐานะชนปริญญาดริตามพระราชกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๒๓) แต่อย่างไรก็ตามยังต้องปรับปรุงในเรื่องประสิทธิภาพการจัดการศึกษาเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา เพราะพบว่าในแต่ละปีมีจำนวนผู้ขาดสอบก่อนข้างสูงคิดเป็นร้อยละ ๓๓-๔๐ และผู้เรียนสอบตกในแต่ละชั้นมีจำนวนสูงมากซึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ มีผู้เรียนสอบได้เฉลี่ยทุกระดับเพียงร้อยละ ๒๒ เท่านั้น ๕) ปัญหาอุปสรรคการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ที่สำคัญได้แก่การขาดแคลนงบประมาณ บุคลากร (ครูผู้สอน) เอกสาร ตำรา คู่มือครู เทคนิคการสอนของครู การนิเทศตรวจเยี่ยม การประสานความร่วมมือช่วยเหลือระหว่างสำนักงาน รวมไปถึงระบบการวัดผลการศึกษา ๖) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เป็นพื้นฐานที่สำคัญในการสร้างความมั่นคงต่อการสืบทอดพระพุทธศาสนา และเป็นระบบการศึกษาของคณะสงฆ์โดยเฉพาะ ซึ่งรัฐและ คณะสงฆ์ต้องให้ความสนใจและสนับสนุนอย่างต่อเนื่องและจริงจัง จะเป็นการพัฒนาประชากรที่มีคุณภาพอันเป็นกำลังสำคัญในการสร้างความมั่นคงแก่ประเทศชาติต่อไป

จากทฤษฎีและงานวิจัยดังกล่าว จะเห็นได้ว่า กระบวนการทุกระบวนการมีความสำคัญต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นการวางแผนการเตรียมความพร้อมของปัจจัยทั้ง ๔ ด้าน คือ

๑. ปัจจัยด้านหลักสูตร
๒. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา
๓. ปัจจัยด้านพฤติกรรมการสอนของครู
๔. ปัจจัยด้านการสนับสนุนของบุคลากรในชุมชน

ผู้วิจัยจึงได้นำ มาเป็นประเด็นศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ และนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่น่าจะสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี วัดสามพระยา เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ต่อไป

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย